

Ključni elementi financijske regulative i kontrole u sprječavanju bankovnih kriza.

Mandić, Marko

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:145:718136>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Diplomski studij Ekonomska politika i regionalni razvitak

Marko Mandić

**Ključni elementi financijske regulative i kontrole u sprječavanju
bankovnih kriza**

Diplomski rad

Osijek, 2019.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Diplomski studij – Ekonomska politika i regionalni razvitak

**Ključni elementi financijske regulative i kontrole u sprječavanju
bankovnih kriza**

Diplomski rad

Student: **Marko Mandić**

JMBAG: 0302016094

e-mail: marmandi@efos.hr

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ivan Kristek

Komentor: mr.sc. Sofija Turjak

Osijek, 2019.

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Faculty of economics in Osijek
Graduate study - Economic policy and regional development

Marko Mandić

**Key elements of financial regulation and control in preventing banking
crises**

Osijek, 2019.

**IZJAVA
O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI,
PRAVU PRIJENOSA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA,
SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA
I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA**

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je _____
(navesti vrstu rada: završni / diplomski / specijalistički / doktorski) rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).
4. izjavljujem da sam autor/autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta/studentice: Marko Mandić

JMBAG: 0302016094

OIB: 46738172065

e-mail za kontakt: markomandic93@gmail.com

Naziv studija: Ekonomska politika i regionalni razvitak

Naslov rada: Ključni elementi financijske regulative i kontrole u sprječavanju bankovnih kriza

Mentor/mentorica diplomskog rada: izv. prof. dr. sc. Ivan Kristek

U Osijeku, _____ godine

Potpis _____

Sažetak

U doba kada se masovno poziva na deregulaciju poslovanja, banke kao poslovni subjekti od velikog značaja zbog posljedica događaja iz prošlog desetljeća postaju jače regulirane. Njihova uloga za gospodarstvo je od presudne važnosti te upravo iz tog razloga poslovanje banaka sve više i jače nadzirano od strane centralnih banaka. Bankovne krize kao jedan od oblika kriza gospodarstva su zahvaćale mnoge države, te je fokus analize ovog rada na uzrocima i posljedicama bankovnih kriza, njihovoj sanaciji i promjenama koje su nastale kao rezultat tih kriza. Zanimljivost ove tematike leži u tome što je zbog hazarderskog pristupa uprave pojedinih banaka koje su poslovale i još uvijek posluju u SAD-u izbila jedna od najvećih ne samo bankovnih nego i financijskih kriza općenito. Regulatorna uloga formalnim i neformalnim putem je stoga došla do još većeg izražaja. Kreativnost banaka i njihovih proizvoda koji svaki dan nastaju mora imati jednako kvalitetan odgovor po pitanju regulacije od institucija koje nadziru njihov rad. Tu je prvenstveno fokus na središnje banke država koje imaju veliku moć, koja seže do te mjere da mogu zabraniti rad kreditnoj instituciji. Središnje banke svoju kontrolu temelje prije svega na sustavnoj i čestoj kontroli transakcija banaka, njihovoj izloženosti pojedinim valutama i zajmoprimcima. Osim mjera kao što su obvezna stopa rezerve i stopa adekvatnosti kapitala, banke posežu za novim mehanizmima koje im pruža samo tržište bankarskih usluga. Sve ovo utječe na veću stabilnost i transparentnost bankarskog sustava

Ključne riječi: bankarska kriza, regulacija, kreditne institucije, Hrvatska narodna banka

Abstract

At a time when business deregulation is widely called for, banks as businesses are of great importance due to the consequences of the past decade's events. Their role for the economy is crucial, and for this reason, bank operations are increasingly monitored by central banks. Bank crises as a form of economic crisis have affected many countries, and the focus of this paper is on the causes and consequences of banking crises, their recovery and the changes that have resulted from these crises. The interesting thing about this topic lies in the fact that due to the gambling approach of the management of some banks that operated and still operate in the USA, one of the biggest not only banking but also financial crises erupted. The regulatory role, both formal and informal, has thus become even more important. The creativity of banks and their emerging products every day must have an equally high quality regulatory response from the institutions that oversee their work. The focus here is primarily on the central banks of states with great power, which extend to the point where they can ban a credit institution. Central banks base their control primarily on the systematic and frequent control of bank transactions, their exposure to particular currencies and borrowers. In addition to measures such as the mandatory reserve ratio and the capital adequacy ratio, banks are resorting to new mechanisms provided only by the banking services market. All this contributes to greater stability and transparency of the banking system

Keywords: banking crisis, regulation, credit institutions, Croatian National Bank

Sadržaj

1. Uvod1
2. Teorijska podloga2
 - 2.1. Pojam i značenje bankarske krize2
 - 2.2. Pokazatelji i uzroci bankarske krize7
3. Mjere koje su mogle utjecati na sprječavanje bankarske krize13
 - 3.1. Financijske regulative13
 - 3.2. Kontrola u sprječavanju bankarskih kriza22
4. Analiza poslovne banke koja posluje u RH26
 - 4.1. Opći podaci banke26
 - 4.2. Upravljanje rizicima30
5. Zaključak37
6. Literatura38
 - Popis slika39

1. Uvod

Banke kao ključni element financijskog sustava značajno utječu na gospodarski život kako malih dionika kao što su poduzeća, tako i velikih sustava kao što su cijele države. Upravo njihova stabilnost i odgovorno poslovanje znače mirniji san u trenucima kada se gospodarstvo krene usporavati, a gospodarski ciklus krene silaznom putanjom. Prirodni tok gospodarstva je da ono ima trenutke kada raste i trenutke kada pada. Izmjena ovih dvaju suprotnih ciklusa se nekada teško može predvidjeti, te intenzitet i trajanje ekspanzije ili u negativnom smislu kontrakcije, odnosno krize ili recesije. Banke kao ustanove koje služe kako bi čuvale naš novac te ga učinkovito plasirale imaju snažnu ulogu kako u trenucima kada gospodarstvu dobro ide tako i u trenucima kada je bruto domaći proizvod u padu a gospodarstvo klizi prema recesiji. U vremenu kada ovaj rad nastaje govori se o padu najjačeg gospodarstva Europe i mogućoj novoj recesiji, Hrvatska još uvijek osjeća posljedice velike globalne recesije koja je započela 2008. godina u Sjedinjenim Američkim Državama, te se prelila na cijeli svijet i ostavila ogromne posljedice za sve države, a za Republiku Hrvatsku još izraženije, jer je zbog loših reakcija i donesenih odluka izlazak Hrvatske iz recesije trajao duže nego u slučajevima nekih drugih država. Kriza koja je počela 2008. godine je gotovo pa u potpunosti rezultat neodgovornog poslovanja investicijskih banaka koje su zbog želje za dobrom zaradom omogućavale jako rizične plasmane te su pumpale balon koji će kasnije eksplodirati i ostaviti goleme posljedice za gospodarstvo. Obzirom da banka kao i svaki drugi gospodarski subjekt teži profitu, s jedne strane se njihovo ponašanje činilo kao nešto normalno, međutim baš zato što su u pitanju gospodarski subjekti koji zajedno sa središnjim bankama čine monetarni sustav pojedine države, takav način poslovanja je krajnje neodgovoran i upravo je kvalitetna regulacija nešto što je potrebno kako se stvari poput ovakvih kriza ne bi događale ponovno. Iako je sastavni dio poslovanja rizik kroz određene propise i načine djelovanja vjerojatnost da se dogodi ishod koji će loše utjecati na samu banku se može smanjiti a šteta koja će nastati uslijed tog događaja se može ublažiti. Upravo su načini regulacije i mehanizmi koji se koriste u sprječavanju bankovnih kriza predmet istraživanja ovog rada. Ovakve stvari su potrebne iz više razloga, jer potencijalna propast jedne banke može izazvati velike posljedice za gospodarstvo, a te posljedice se najviše očituju u troškovima sanacije banke koje u krajnjem slučaju snose porezni obveznici, odnosno građani zemlje.

2. Teorijska podloga

2.1. Pojam i značenje bankarske krize

Kada bi definirali krizu općenito, rekli bismo da je to stanje koje se očituje kroz loše rezultate pojedinog sustava. Loši rezultati mogu biti skalirani od blagih padova do potpune propasti nekog sustava. Obzirom da je u ovom slučaju promatrani sustav banka, bankarska kriza znači krah subjekta kao što je pojedina banka ili čak cijelog bankarskog sustava. Prema Šonje (2002.) bankarska kriza pojam je kojim se opisuje ili bankrot pojedinačne banke ili kolaps cijelog bankarskog sustava. U ekonomskoj se literaturi pojmom bankarska kriza ipak češće koristi za opisivanje sustavnih kriznih epizoda koje dovode do kolapsa velikih banaka ili većeg broja banaka sa značajnim udjelom u ukupnoj bankarskoj aktivni. Definiranje bankovne krize nam omogućava da vidimo što je zapravo obrazac takve krize i da vidimo na posljednjim primjerima koji su uzroci i posljedice bankovnih kriza. Iako je gospodarska kriza koja je započela 2008. godine posljedica bankovne krize u Sjedinjenim Američkim državama, i Republika Hrvatska je imala svoje bankovne krize čija je sanacija državu koštala značajan iznos, o čemu će biti govora u daljnjem djelu ovog rada. Kao što je navedeno u uvodu ovog rada, monetarni sustav pojedine države čine središnja banka, u slučaju Republike Hrvatske to je Hrvatska narodna banka, te poslovne banke u privatnom vlasništvu. Prema informacijama dostupnim na službenoj stranici Hrvatske narodne banke, na području Republike Hrvatske dozvolu za rad ima 20 poslovnih banaka. No vratimo se teoretskom definiranju bankarskih kriza. Unatoč tome što su svijet pogodile brojne bankarske krize definicija uzroka i posljedica bankarskih kriza još uvijek ne postoji. Upravo o tome govori Šonje (2002.) dosadašnje je iskustvo pokazalo da sa svakom novom kriznom epizodom u bankarstvu dolazi do proširenja liste potencijalnih uzročnika tih poremećaja. Usprkos mnoštvu provedenih istraživanja, konsenzusa među ekonomistima oko šire liste uzročnika bankarskih kriza još uvijek nema. Razlog je tome što se parcijalno analiziraju pojedinačne krizne epizode, testiraju se ponekad sasvim različite liste varijabli utjecaja, polazi se od različitih uzoraka (jedni ispituju zbivanja u razvijenim tržišnim ekonomijama, drugi u tržištima u nastajanju, treći polaze od kombiniranog uzorka), koriste se različite metode i tehnike mjerenja utjecaja potencijalnih uzročnika. Logična posljedica te istraživačke rascjepkanosti jest nepostojanje zaokruženih

teorijskih objašnjenja bankarskih kriza, i izostanak jedinstvene klasifikacije kriza po vrstama i vremenu njihova izbijanja (timing kriza). Kao što autor navodi u svom radu, unatoč tome što su se bankarske krize događale, te se još uvijek događaju, ne postoji jasan konsenzus te definicija krize. Štete koje nastaju uslijed bankarskih kriza su značajne, ostavljaju velike posljedice za gospodarstvo a njihove štete se često znaju sanirati godinama, a posljedice osjećaju brojne generacije, i bez obzira na to kompleksnost pojave kao što je bankarska kriza još uvijek nije omogućila da se da jasan okvir uzroka i posljedica krize kao i same definicije što bankarska kriza jest. Međutim iako je jako teško definirati neke stvari, kao i u svemu pojedini događaji mogu signalizirati da je bankarska kriza jako blizu ili je već počela. Vjerojatno najočitiji signal bi bio da je neka od poslovnih banaka s većim tržišnim udjelom propala, takav signal bi i laiku sugerirao da nešto s monetarnim sustavom ne štima, i taj signal bi bio ispravan. Šonje (2002.) u svom radu navodi da početak bankarske krize najčešće označuju neki od specifičnih događaja kao što su, npr., navala štediša na banke i drastično smanjenje ukupnih bankarskih depozita, propadanje i zatvaranje pojedinih banaka, preuzimanje banaka, proširenje vladine pomoći u saniranju banaka, porast udjela loše aktive koja ne donosi očekivani prinos (više od 10% ukupne bankarske imovine), porast gubitaka po plasmanima.

Vrhunac bankarske krize obilježava zatvaranje većeg broja banaka s visokim udjelom u ukupnoj aktivi bankarskog sustava ili intervencija ekonomskih vlasti provedbom programa sanacije banaka. Kada sve ovo sumiramo jasno je da bankarske krize predstavljaju ogroman problem za državu kao instituciju ali i za državu kao njeno stanovništvo, jer banke osiguravaju svojim kreditiranjem potrošnju gospodarstva ali i kućanstava, koja se zadužuju kako bi kupovali neku imovinu koja im je dostupna jedino ako imaju pristup kreditiranju od strane banke. Kao što je ranije spomenuto u tekstu, iako je fokus na događajima novijeg datuma na globalnoj razini, bitno je spomenuti da je i Republika Hrvatska imala svoje bankovne krize koje je morala sanirati, što je značilo velike financijske izdatke za saniranje banaka u prvoj i drugoj bankovnoj krizi. Prema Šonje (2002.) Hrvatska je od trenutka svog političkog i gospodarskog osamostaljenja proživjela dvije bankarske krize s veoma visokim troškovima njihova rješavanja.

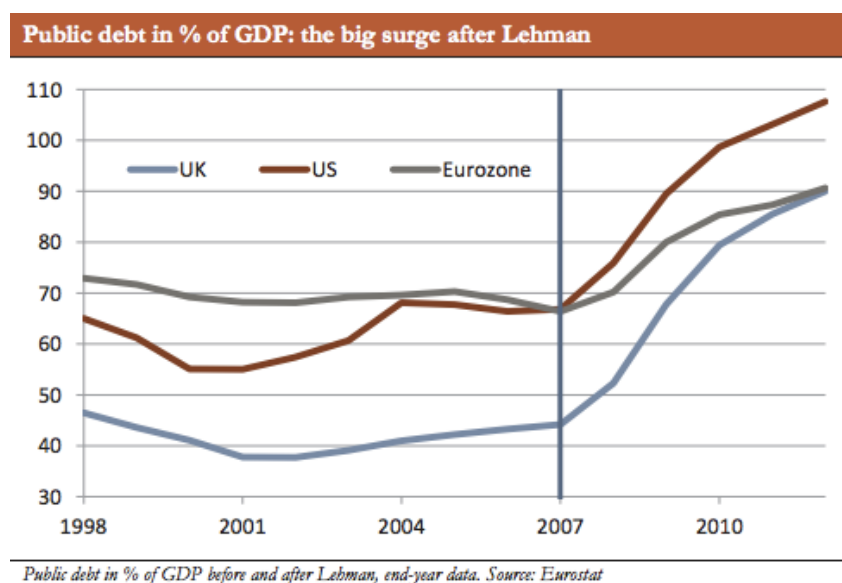
Uzroci prve krize ili tzv. krize starih banaka (Privredne banke Zagreb, Riječke, Splitske i Slavonske banke) njihova naslijeđena loša aktiva iz prošlog ekonomskog sustava i posljedice rata u Hrvatskoj. Procjene govore da je ukupan trošak prve bankarske krize iznosio 4,7

milijarde USD, što je obuhvaćalo sanaciju spomenute četiri banke, pretvaranje devizne štednje u javni dug (godine 1992.) i izdavanje 990 milijuna USD tzv. velikih obveznica godine 1991. Koliko su ti troškovi bili visoki govori i gruba procjena udjela troška prve bankarske krize u BDP iz godine 1996., a koja se kreće oko 23%. Kao što autorica navodi, dva su razloga za kolaps gore navedenih banaka. Prelazak iz socijalističkog planskog gospodarstva u kojem se Republika Hrvatska nalazila kao jedna od republika u Jugoslaviji je značio da su i banke kao i većina gospodarstva iz tog sustava, poslovale neodrživo, odnosno da su njihovi plasmani često bili rizični, što je značilo da je aktiva banke bila loše kvalitete. Izuzev prijelaza iz socijalizma u tržišni model poslovanja, veliki problem Republici Hrvatskoj je zadao i rat, koji je u mnogim dijelovima zaustavio gospodarsku aktivnost, te su sva sredstva bila usmjerena na kupnju oružja i ostalih stvari koje su bile nužne u takvim uvjetima. Značajni su i podaci koje autorica navodi, a govore o krajnjim ciframa troškova sanacija četiri navedene banke. Procijenjeni trošak sanacije Privredne banke Zagreb, Riječke banke, Splitske banke i Slavonske banke iznosi enormnih 4.7 milijardi dolara. U uvjetima kada se zemlja nalazi u situaciji da je nedavno završila rat, iznos od 23% bruto domaćeg proizvoda znači golemi korak unazad za gospodarstvo. Takvi brojevi dolaze do izražaja i kada se stave u današnji kontekst kada gospodarstvo Republike Hrvatske raste po stopi od 2 do 3 posto godišnje. Nažalost građana Republike Hrvatske, prva bankarska kriza nije jedina koja je pogodila zemlju.

Druga bankarska kriza dolazi vrlo brzo nakon prve, prema Šonje (2002.) Ona započinje još u ožujku godine 1998. propašću Dubrovačke banke, tada pete banke po veličini s oko 5% udjela u aktivni bankarskoga sustava, a odluka o njezinoj rehabilitaciji donesena je već u travnju godine 1998. U srpnju iste godine u blokadu ulazi Glumina banka, šesta po veličini sa 3,7% udjela u aktivni bankarskoga sustava u trenutku blokade, nakon čega se već u rujnu donosi odluka o neopravdanoj sanaciji, a tek u ožujku 1999. godine odluka o njezinom stečaju. Do svršetka 1998. i početka godine 1999. propadaju Županijska banka (1,6% udjela), Komercijalna banka (0,5% udjela), i Gradska banka Osijek (1,5% udjela), za koje je odluka o stečaju donesena na početku godine 1999. Uz spomenute veće banke do početka godine 1999. propadaju i manje banke i štedionice: Ilirija banka, Neretvansko-gospodarska banka, Agroobrtnička banka, Hrvatska gospodarska banka, Građanska štedionica Karlovac i Invest štedionica. U veljači 1999. u blokadu ulazi i Croatia banka sa 2% udjela u ukupnoj bankarskoj aktivni, za koju je oko polovine iste godine donesena odluka o sanaciji. U ovoj priči svakako su najzvučnije propasti Dubrovačke i Glumina banke, koje su pod teretom lošeg upravljanja

dovedene pred kolaps. Stečaj Glumina banke traje i danas, u 2019. godini. Naravno i u ovim okolnostima sanaciju banaka podnijela je država, troškovi također nisu bili mali obzirom na udjele koje su Dubrovačka i Glumina banka imale na tržištu. Prema Šonje (2002.) ukupan trošak druge bankarske krize procjenjuje se na oko 800 milijuna USD, od čega je polovina potrošena na sanaciju Dubrovačke i Croatia banke, a ostatak čini trošak isplate osigurane štednje propalih banaka i štedionica. Gruba procjena pokazuje da je udio troška razrješavanja druge bankarske krize u Hrvatskoj iznosio oko 3,7% BDP iz godine 1999. Unatoč tome što je u odnosu na prvu bankarsku krizu trošak sanacije banaka bio manji u apsolutnom i relativnom iznosu, on opet dolazi do značajnog iznosa od 800 milijuna američkih dolara, a sve to kao rezultat lošeg vođenja banaka od strane menadžmenta koji je davao rizične plasmane za koje je lako bilo pretpostaviti kako neće biti vraćeni. Kada se sagledaju iznosi troškova, odnosno šteta koja je nastala, do izražaja dolazi važnost regulacije sustava kao što je bankarski, jer teret podmirivanja obveza nastalih zbog propasti banaka ide na račun građana. Nakon što su prethodno opisane bankarske krize koje su se dogodile na području Republike Hrvatske, u nastavku će biti govora o bankarskoj krizi koja je započela u SAD-u a rezultirala je globalnom gospodarskom krizom koja je u Hrvatskoj trajala jako dugo. U rujnu 2008. godine bankrotirala poznata investicijska banka Lehman Brothers. Razlog propasti ove banke leži u tome što za razliku od AIG-a, te Fannie Mae-a i Freddie Mac-a nije imala sreće da ju država nacionalizira, odnosno da sanira gubitke koji su nastali uslijed plasmana drugorazrednih hipotekarnih kredita. Kao i uvijek, problem za banke te u ovom slučaju i druge institucije koje su plasirale novac, nastaje kada posjeduju puno rizičnih plasmana za koje postoji velika vjerojatnost kako neće biti naplaćeni. Upravo se to dogodilo na američkom tržištu, kada su se rizičnim zajmoprimcima davala sredstva kako bi se kreditirala kupnja nekretnina. Problem je eskalirao kada su zajmoprimci prestali plaćati svoje obveze, te su banke kao kolateral uzimale nekretnine, kojih je bilo sve više, te im je cijena padala i pri prodaji nisu mogli pokriti plasirani iznos. Obzirom da su u ovaj lanac bile upletene i razne kreditne institucije iz ostataka svijeta, kriza se prelila iz Amerike na ostale zemlje, pa tako i u Europu. Prema podacima dostupnim u članku „Lehman Brothers: Deset godina od najvećeg bankrota u američkoj povijesti” koji je objavljen u internetskom izdanju magazina Lider, troškovi sanacije AIG-a su iznosili 180 milijardi američkih dolara, dok je naknadno osigurano još 700 milijardi dolara za plan dokapitalizacije banaka. Kada su u pitanju dugovi banke Lehman Brothers, oni su u trenutku bankrota iznosili 600 milijardi dolara. Ova bankarska kriza je prouzročila najveću financijsku krizu još od krize iz 30-ih godina 20. stoljeća. Kao što je u ranije navedeno, problematika definiranja bankarske krize i dalje postoji, te su granice

početka i onog što jest bankarska kriza nekad jako tanke ili nevidljive. Upravo je iz tog razloga na primjeru bankarskih kriza u Hrvatskoj i Sjedinjenim Američkim Državama prikazano kroz egzaktno činjenice i brojeve ono što se može definirati kao bankarska kriza. Ova dva primjera su odabrana prije svega zbog vremenskog razdoblja od izbijanja kriza, koje nije tako veliko, ali i zbog utjecaja koje su te krize ostavile na gospodarstvo svijeta ali prije svega na naše gospodarstvo koje je prvi rast bruto domaćeg proizvoda nakon krize koja je počela 2008. uspjelo ostvariti u prvom kvartalu 2015. godine.

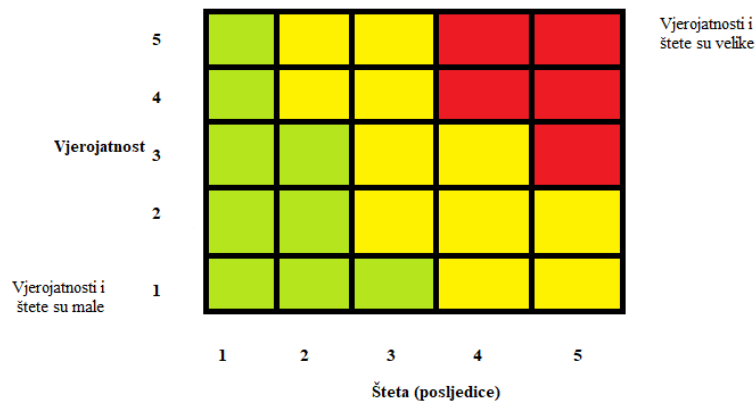

*Slika 1. Javni dug u odnosu na BDP nakon propasti Lehman Brothersa
(izvor: Eurostat)*

Kolike su posljedice ovakve krize, pokazuje graf prikazan na Slici 1., koji pokazuje koliko je narastao javni dug u odnosu na BDP Velike Britanije, Sjedinjenih Američkih Država i Eurozone, kao prijelomni trenutak naznačen je bankrot navedene banke. Nakon što je razjašnjen pojam bankarske krize u sljedećem pod poglavlju će biti govora o pokazateljima i uzrocima bankarske krize.

2.2. Pokazatelji i uzroci bankarske krize

Kao što je navedeno u prethodnom poglavlju, kada je bilo govora o definiranju pojma bankarske krize, slična situacija dovodi i do toga kada se moraju definirati uzroci bankarske krize. Jasan teorijski okvir teško je postaviti iz više razloga, jer svaka kriza ima neke nove čimbenike koji se do sad nisu pojavljivali. Izučavanja poremećaja na ovom specifičnom tržištu ide u dva smjera, a to je izučavanje mikro i makro aspekta poremećaja na bankarskom tržištu. Prema Šonje (2002.) podjela na mikro i makro aspekt kriza potječe iz jasne konceptualne razlike između neuspjeha pojedinačnih banaka i sustavne bankarske krize. Obzirom na opisane krize u ranijem poglavlju, koje su zahvatile Hrvatsku te Sjedinjene Američke države, može se zaključiti da su u pitanju bile sustavne bankarske krize koje su zahvatile više subjekata te su imale značajne posljedice na cjelokupno gospodarstvo navedenih zemalja. Kao i svi drugi poslovni subjekti banke su podložne poslovnim problemima koji mogu ugroziti njihovo postojanje. Šonje (2002.) navodi da se banke suočavaju s financijskim problemima, kao i svi ostali poslovni subjekti, kada vrijednost imovine banke padne ispod vrijednosti njezinih obveza, što se naziva tehnička nesolventnost. Vrijednost imovine banke može ugroziti rast kreditnog rizika (stupanj vjerojatnosti otplate duga), tržišni rizik (rizik promjene cijene imovine – koja kotira na tržištu) i operativni rizik. U prva dva slučaja banka može smanjiti svoj rizik pažljivim projiciranjem cijena imovine, diverzifikacijom svog kreditnoga portfolia i uzimanjem ili prihvaćanjem kolaterala (sredstava osiguranja potraživanja). No, zbog neizvjesnosti i nesavršenih (asimetričnih) informacija navedene rizike nije moguće u potpunosti izbjeći, jer poduzetnici u pravilu uvijek znaju više o svojim investicijskim poduhvatima od banke koja taj projekt kreditno podupire. Kao što je navedeno prethodno, upravljanje rizikom predstavljan ključan korak u osiguranju solventnosti banke, kako se ne bi dovela u situaciju da ne može podmirivati svoje obveze. Rizik je definiran kao vjerojatnost negativnog ishoda i štete koja će nastati ukoliko se negativni ishod ostvari. Sukladno izloženosti riziku rastu i zarade pojedinog poslovnog subjekta. Karić (2011.) navodi da je **Rizik = vjerojatnost $\times$ šteta $\times$ detekcija.**

Slika 2. Matrica rizika

(Izvor: izrada autora prema knjizi Menadžment rizika)

Na prikazanoj matrici na jako jednostavan način su prikazani odnosi vjerojatnosti i štete koje nastaju uslijed nekog događaja, a zajedno sačinjavaju rizik. Prema Kariću (2011.) svaka kombinacija varijabli ima drugo značenje za projekt (poslovanje), u skladu s tim matrica je podijeljena na zelenu, žutu i crvenu zonu:

- Crvena zona (desna strana matrice) označava najveće rizike
- Žuta zona (sredina matrice) označava umjerene rizike
- Zelena zona (lijeva strana matrice) označava male rizike.

Kao što je ranije navedeno, banke moraju upravljati kreditnim, tržišnim i operativnim rizicima jer oni mogu dovesti do tehničke nesolventnosti. Upravo se na primjeru krize iz 2008. može vidjeti da je uzrok problema neučinkovito upravljanje kreditnim rizikom dovelo do kolapsa sustava. Banke su plasirale sredstva zajmoprimcima čiju kreditnu sposobnost nisu kontrolirali, takvi zajmoprimci nisu bili uredni platiše, odnosno vjerojatnost povratka zajma je bila mala, sukladno tome rizik je bio visok, kao i potencijalna zarada. Kao kolaterale su uzimali nekretnine koje su zajmoprimci kupovali, kad su oni prestali otplaćivati svoje zajmove, banke su odjednom postale vlasnici velike količine nekretnina koje je trebalo prodati kako bi se osigurala solventnost. Velika količina određene robe na tržištu, u ovom slučaju nekretnina, znači pad cijene, i upravo se to dogodilo, što je značio eksploziju balona drugorazrednih hipotekarnih kredita. Osim navedenih rizika, banke su također izložene i kamatnom riziku, valutnom riziku i likvidnosnom riziku. Obzirom da su banke često izložene međusobno na tržištu, problemi za jednu banku mogu značiti problem za drugu banku ili više njih istodobno.

Prema Šonje (2002.) poremećaj u poslovanju banke može biti povezan s problemima drugih banaka ako sve ili većinu banaka u sustavu istovremeno pogodi neki nepredviđeni događaj ili ako su banke financijski izložene jedne prema drugima. U tim slučajevima postoji podloga za pojavu efekta bankarske zaraze. Poremećaji u bankarskom sustavu najčešće nastaju ako sve banke imaju slična fundamentalna obilježja. Najčešći uzročnik pojave sustavnog bankarskog rizika i pojave sustavne krize jest djelovanje efekta zaraze zbog kojeg dolazi do proširenja financijskih poremećaja s jedne banke na ostale banke u sustavu. U literaturi se najčešće spominju tri vrste bankarske zaraze:

- a) “čista” bankarska zaraza,
- b) zaraza inicirana informacijama i
- c) zaraza inicirana informacijama.

Bankarska zaraza u ovom slučaju predstavlja okidač koji poslije rezultira bankarskom krizom. Specifičnost bankarskog tržišta je upravo gore navedena situacija u kojoj se kriza, odnosno problemi s poslovanjem jedne banke, prelijeva na druge banke i tako izazivaju nestabilnost cjelokupnog monetarnog tržišta, što znači velike posljedice za cjelokupno gospodarstvo. U nastavku će “čista” bankarska zaraza, zaraza inicirana informacijama te zaraza inicirana informacijama biti detaljnije opisane, jer predstavljaju uzroke početaka bankarskih kriza.

Šonje (2002.) navodi da do “čiste” bankarske zaraze može doći neovisno o promjeni ekonomskih preduvjeta i takvi poremećaji na bankarskom tržištu nisu potaknuti informacijama. Dakle, riječ je iznenadnoj panici među depozitarima, jer propast jedne banke dovodi do trke na šaltere ostalih banaka neovisno o sličnostima ili razlikama među bankama u sustavu. Ipak, Calomiris i Gorton (1991.) smatraju da je veoma teško razlikovati efekt čiste zaraze od zaraze inicirane informacijama. Njihov je stav da bankarsku krizu može potaknuti objava informacija o lošem poslovanju nekih ili svih banaka, no isto tako krizu mogu potaknuti nepotpune informacije među depozitarima. Kako depozitari nemaju informaciju o tome koje su banke izložene većim rizicima, počinje povlačenje depozita iz svih banaka. Institucionalna zaraza nastaje zbog direktne međusobne izloženosti banaka na međubankarskom tržištu. Taj oblik zaraze jednostavno opisuje prošireni Diamond-Dybvig model u kojem se umjesto odnosa dviju banaka i dviju ravnotežnih situacija, promatra odnos i međusobna izloženost više različitih banaka na bankarskom tržištu. Ukratko, ove vrste zaraze podrazumijevaju povlačenje depozita iz jedne ili više banaka, od strane depozitara, ili naplatu potraživanja banaka međusobno. Nekontrolirani odljevi novca koji nastaju uslijed zaraze dovode do kolapsa banke, jer banka zbog nedostatka sredstava ne može obavljati svoju

osnovnu djelatnost. Svakako najveći problem može nastati zbog međusobne izloženosti banaka. Razlog tome je što jedna banka može zapasti u probleme, kako bi osigurala poslovanje ona može naplatiti svoja potraživanja koja ima kod drugih banaka i tako izazvati lančanu reakciju. Upravo o tome govori prošireni Diamond-Dybvig model o kojem govori Šonje (2002.) a on polazi od pretpostavke da bilo koji egzogeni šok koji dovodi do povećanja potražnje za gotovinom jedne ili više banaka, dovodi do ozbiljnog likvidnosnog problema koji može zahvatiti cijeli sustav. Moguće je zamisliti situaciju u kojoj neka banka, koja zbog nepredviđenog događaja postane privremeno nelikvidna, neće biti u stanju na međubankarskom tržištu dovoljno brzo pribaviti sredstva za premošćivanje problema. Ona može krenuti u brzu naplatu svojih međubankarskih potraživanja, dovodeći ostale banke u sličnu situaciju. Na taj način poremećaj u jednoj banci može destabilizirati bankarski sustav u cjelini. Nameće se zaključak da čest uzrok nestabilnosti i zaraza na bankarskom tržištu, koji kasnije rezultiraju bankarskim krizama, predstavljaju asimetrične informacije koje depozitare tjeraju na povlačenje svojih depozita iz banaka. Zbog tržišnih nesavršenosti i važnosti monetarnog sustava kao kraljevnice gospodarstva, regulacija na bankarskom tržištu predstavlja temeljni uvjet koji će štititi sve sudionike, prije svega one najosjetljivije, a u ovom slučaju su to građani koji štede u bankama ili im banke predstavljaju izvor kreditiranja za njihove potrebe. Regulacija koja je u nadležnosti država je jako kompleksna stvar, jer mora spriječiti velike štete ukoliko dođe do nestabilnosti na bankarskom tržištu, ali istodobno mora osigurati kvalitetno bankarsko tržište koje će biti podrška gospodarstvu. Upravo je stanje u gospodarstvu bitan čimbenik za poslovanje banaka, kao i za poslovanje svih ostalih gospodarskih subjekata. Makroekonomski uvjeti bili oni u uzlaznoj ili silaznoj putanji mogu značiti podjednaku izloženost riziku. Kada je gospodarstvo u fazi kontrakcije loše stanje pokazatelja kao što je BDP može uzrokovati zarazu i negativne posljedice za poslovanje banke. Ako gospodarstvo raste, banka može pretjerano kreditirati svoje komitente te se na taj način izložiti kreditnom riziku, odnosno da joj njeni klijenti nisu u mogućnosti vratiti kredite. Sve ovo navedeno se može svrstati pod uzroke bankarskih poremećaja, međutim konsenzus ne postoji koji su točni uzroci. Autori ih najčešće dijele na makroekonomske i mikroekonomske varijable. Šonje (2002.) navodi da empirijski radovi otkrivaju da su među makroekonomskim varijablama najčešći i najsnažniji uzročnici bankarskih poremećaja:

- 1) snažan rast kreditne aktivnosti
- 2) porast udjela vanjskog duga u bruto domaćem proizvodu
- 3) promjene realnih kamatnih stopa
- 4) deregulacija politike pasivnih kamatnih stopa.

Od mikroekonomskih varijabli najčešće se spominju dva pokazatelja koji se smatraju dobrim proxy varijablama osjetljivosti banaka i bankarskog sustava na poremećaje:

- 1) porast udjela nepodmirenih zajmova u ukupnoj bankarskoj aktivi
- 2) nizak udio kapitala u ukupnoj aktivi (imovini) banke.

Osim bankarske krize, postoji i valutna kriza, međutim znanstvenici su složni da je bankarska kriza puno opasnija i teža od valutne krize jer kao posljedicu može imati paralizu cjelokupnog sustava. Takav ishod ima negativne posljedice koje se saniraju dugo i jako su zahtjevne, kao što je ranije navedeno za troškove prve i druge bankarske krize na području Republike Hrvatske, kada je sanacija prve krize iznosila približno 23% BDP-a godine u kojoj se dogodila. Šonje (2002.) se također slaže da je Bankarska je kriza opasnija od valutne jer može paralizirati financijski “krvotok” zemlje u koji su uključeni i javni i privatni sektor, može izazvati poteškoće u poslovanju, pa čak i bankrote brojnih poslovnih subjekata, i trajnije poljuljati povjerenje štediša i svih ostalih komintenata u bankarski i financijski sustav. Bankarske su krize oštrije i stoga što su skuplje od valutnih, jer iziskuju vrlo visoke troškove saniranja posrnulog bankarskog sustava. Ti se troškovi najčešće kreću od 4%-7% BDP za razvijene zemlje, a u zemljama u razvoju i tržištima u nastajanju fiskalni se troškovi bankarskih kriza često penju i znatno više od 10% BDP. Hrvatska je u doba bankarskih kriza bila zemlja u tranziciji što je rezultiralo troškovima sanacije koji su premašili navedenih 10% .

Pojedinačna bankarska	Nastaje kad vrijednost imovine banke padne ispod vrijednos obveza (tehnička nesolventnost). Poremećaji u poslovanju banaka izazivaju rast kreditnog, tržišnog, kamatnog i valutnog rizika; zanemarivanje asimetričnih informacija i porast moralnog hazarda tijekom kreditne ekspanzije; nerealno visoki iznosi osiguranja štednih depozita uz niske premije osiguranja koje objektivno ne odražavaju izoženost banaka poslovnim rizicima.
Sustavna bankarska	Očituje se u bankrotu banaka sa većim udjelom u ukupnoj bankarskoj aktivi. Simptomi krize su navala štediša, drastičan pad ukupnih depozita, porast gubitaka po plasmanima, zatvaranje i preuzimanje banaka, te sanacija banaka. Zbog među bankama povećava rizik sustavne bankarske krize. Kod čiste zaraze dolazi do iznenadne panike među štedišama. Do zaraze informacijama dolazi zbog objave o lošem poslovanju banaka. Institucionalna zaraza nastje zbog ozbiljne destabilizacije međubankarskog tržišta. Vrhunac krize: <u>zatvaranje i/ili sanacija banaka</u>
Dvostruka ili twin	Pojam koji opisuje krize s elementima i valutne i bankarske krize. Tijekom 90-tih na tržištima u nastajanju kreditna ekspanzija i financijska liberalizacija uz slab regulatorni okvir povećavaju ranjivost sustava.
Dužnička	Zbog neodržive razine ukupnog javnog duga i nemogućnosti njegove otplate nastaje dužnička kriza ili kriza međunarodne solventnosti. Zemlja može proglasiti jednostrani moratorij na otplatu duga što je najčešće praćeno pokušajem reugovaranja duga otpisom i/ili reprogramiranjem duga
Sustavna financijska	Najširi pojam financijske krize koji opisuje epizode isovremenog izbijanja više navedenih vrsta kriza.

Slika 3. Vrste financijskih kriza (izvor: djelo autora prema radu Arhiva analitika)

Tablica koja je prezentirana Slikom 3 nudi nam kratak presjek različitih vrsta kriza, izuzev valutne krize. Koristan presjek kriza koji nam prikazuje razmjere krize koja je pogodila Republiku Hrvatsku i od koje se naša država oporavljala do prvog kvartala 2015. godine. Važno je napomenuti kako u razdoblju posljednje krize Hrvatska nije imala sustavnu bankarsku krizu, što znači da su hrvatske banke relativno dobro podnijele recesiju koja je započela 2008. godine zbog bankarske krize koja je započela u Americi.

3. Mjere koje su mogle utjecati na sprječavanje bankarske krize

3.1. Financijske regulative

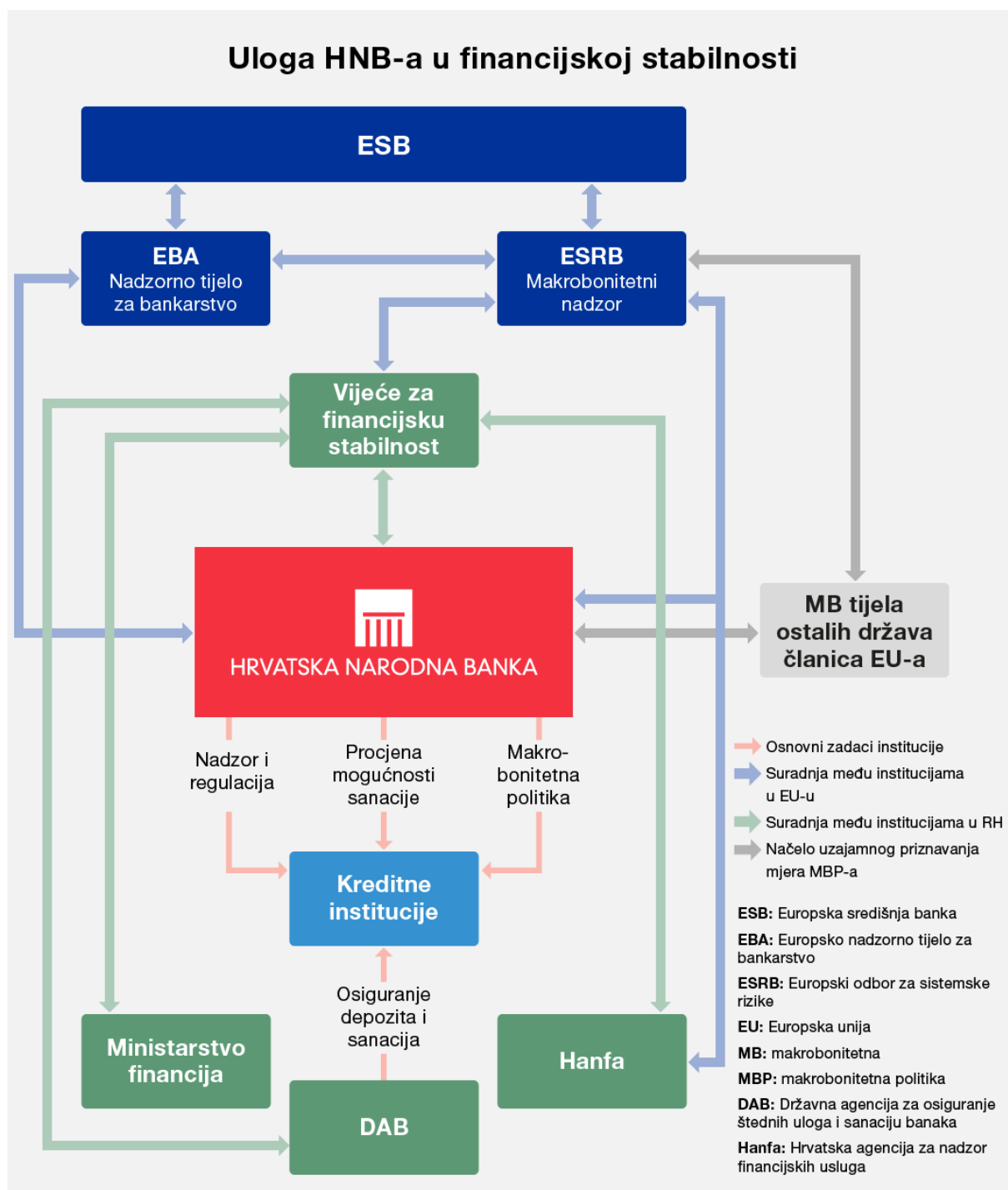
Banke su gospodarski subjekti kao i razna druga poduzeća, koja posluju za dobrobit svojih vlasnika. Cilj im je ostvariti dobit kao i ostalim gospodarskim subjektima, međutim banke su na određeni način ipak značajnije od nekih drugih poduzeća, te je iz tog razloga njihovo djelovanje jako regulirano. Vrlo je jednostavno objasniti zašto je regulacija banaka nužna, tako Miletić (2002.) navodi da iako bankari moraju posjedovati ovlasti slobodnog odlučivanja pri rješavanju svakodnevnih poslovnih situacija bankarstvo je, s obzirom da se radi o području od posebnog društvenog interesa, jedna od najreguliranijih poslovnih aktivnosti. U većini gospodarstva banke su, još uvijek, jedinstvene kao kreatori novca, glavna mjesta pohrane stvorene akumulacije i građanstva i gospodarskih subjekata, alokatori financijskog potencijala (kredit koji omogućuju investicije i potrošnju) i voditelji državnog platnog sustava. Važnost depozitno-kreditnih institucija za funkcioniranje ukupnog gospodarstva nametnula je potrebu propisivanja pravila po kojima one posluju. U prethodnom dijelu teksta navedene su ključne zadaće banaka, a to je da su one kreatori i alokatori novca putem kamata i kredita koje daju za investiranje i potrošnju. Banke su prije svega javno dobro i one su posebni društveni interes, jer svojim djelovanjem omogućuju obavljanje funkcija koje su potrebne kako bi se odvijali poslovni procesi lokalno i globalno. Kada je u pitanju lokalna perspektiva, Hrvatski monetarni sustav čini središnja banka (Hrvatska narodna banka) te poslovne banke koje su pod supervizijom HNB-a a djeluju prema regulativama koje su propisane putem Zakona, propisa i pravilnika koje je donijela Vlada Republike Hrvatske. Na službenoj stranici Hrvatske narodne banke stoji : „Hrvatska narodna banka središnja je banka Republike Hrvatske i sastavni je dio Europskog sustava središnjih banaka. Osnovni cilj HNB-a jest održavanje stabilnosti cijena, pri čemu HNB vodi računa i o stabilnosti financijskog sustava u cjelini. Hrvatska narodna banka vodi monetarnu politiku, upravlja međunarodnim pričuvama Republike Hrvatske, izdaje hrvatski novac - kunu, izdaje odobrenja za rad kreditnim institucijama, kreditnim unijama te institucijama za platni promet i elektronički novac te nadzire njihovo poslovanje. HNB također izdaje odobrenja za rad ovlaštenim mjenjačima. U ostvarivanju svog cilja i obavljanju svojih zadataka Hrvatska narodna banka samostalna je i neovisna, a izvješća o svom djelovanju podnosi Hrvatskom saboru ”. Dakle uz sve navedeno vezano uz našu nacionalnu valutu, te monetarnu politiku, HNB se bavi i nadzorom institucija ali i izdaje

dozvole za rad tim institucijama. Regulative koje se odnose na nadzor banaka i samog HNB-a su propisane navedenim zakonima:

- Zakon o Hrvatskoj narodnoj banci
- Zakon o deviznom poslovanju
- Zakon o kreditnim institucijama
- Zakon o platnom prometu
- Zakon o elektroničkom novcu
- Zakon o sanaciji kreditnih institucija i investicijskih društava
- Zakon o provedbi uredbi Europske unije iz područja platnog prometa.” (internet stranica HNB-a 2019., Odjeljak O nama/ Uloga/Regulativa - propisi)

Na službenoj stranici HNB-a stoji: „U Zakonu o Hrvatskoj narodnoj banci, uz osnovni cilj - očuvanje stabilnosti cijena, odnosno monetarne i devizne stabilnosti, ističe se i pridonošenje stabilnosti financijskog sustava u cjelini. U tu svrhu HNB sustavno analizira sistemske rizike koji mogu ugroziti financijsku stabilnost i donosi mjere kojima nastoji spriječiti pojavu i širenje sistemskih rizika i ojačati otpornost ukupnoga financijskog sustava te na taj način smanjiti vjerojatnost nastupanja i troškove kriznih epizoda. Među glavne zadaće središnje banke ubrajaju se i regulacija i nadzor banaka radi očuvanja stabilnosti bankovnog sustava, koji je glavni dio financijskog sustava, i osiguranje stabilnosti funkcioniranja sustava platnog prometa.” Zbog svega navedenog jasna je veličina uloge HNB-a i odgovornost njenog lidera koji osim odgovornosti za odluke vezane uz monetarnu politiku vrši i superviziju poslovnih banaka koji djeluju na području Republike Hrvatske. U hrvatskoj javnosti se često stavlja u fokus to da su najveće banke u stranom vlasništvu. Problem leži u loše provedenoj privatizaciji koja je prošla u najmanju ruku sumnjivo, dok drugi problem predstavlja to što ne postoji snažna banka u hrvatskom vlasništvu koja bi povoljnije kreditirala naše gospodarstvo, često se povlačila paralela o cijeni zaduživanja hrvatskih firmi i strane konkurencije, koja je na temelju nižih kamata ostvarivala komparativnu prednost. Na stranici HNB-a stoji i to da zbog strukture vlasništva banaka koje posluju u Hrvatskoj njihov fokus je i na suradnji s inozemstvom, kako po pitanju suradnje s vlasnicima banaka, tako i po pitanju suradnje s Europskom središnjom bankom : „ zbog visokog stupnja internacionalizacije bankovnog sustava, koja se ogleda u inozemnom vlasništvu najvećih banaka, HNB blisko surađuje i s regulatornim tijelima i središnjim bankama domicilnih zemalja matičnih financijskih institucija. Za uspješno očuvanje financijske stabilnosti u zemlji važna je suradnja i s

međunarodnim institucijama, a posebno s Europskom središnjom bankom i Europskim odborom za sistemske rizike, koji je na razini EU-a zadužen za pitanja povezana s financijskom stabilnošću.” (internet stranica HNB-a 2019., Odjeljak temeljne funkcije/Uloga HNB-a). Izuzev Hrvatske narodne banke za funkcioniranje hrvatskog monetarnog sustava su zaduženi: HANFA (Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga), Ministarstvo financija te Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka.

Slika 4. prikaz uloge HNB-a u financijskoj stabilnosti

(izvor: HNB)

O ulozi središnje banke ali i važnosti banaka kao gospodarskih subjekata govore Gregurek i Vidaković (2011.) riječima da su banke posebna poduzeća u ekonomiji koja moraju od središnje banke tražiti dozvolu za svoje postojanje. Nakon što dobiju dozvolu za poslovanje od središnje banke, tek onda počinje stvarna kontrola banaka i njihovog poslovanja. Kontrola banaka od strane regulatora je širok i opsežan posao koji se ne zaustavlja samo na kontroli pojedinih stavaka bilance banke. Kontrola banaka podrazumijeva da središnja banka kontrolira sve aspekte poslovanja banaka: od kvalitete aktive i pasive do uporabe adekvatnoga softwera. Ovim riječima autori navode kolika je zapravo važnost središnje banke kao tijela koje regulira gotove sve aspekte poslovanja banaka. Jer izuzev toga što izdaje dozvole da banka uopće može započeti s radom, brine se i o adekvatnosti kapitala koji banka posjeduje ali i o stvarima kao što je softverska podrška čija je uloga pomaganja u donošenju odluka bankarima. O tome da banke definitivno nisu obična poduzeća govori i potrebni temeljni kapital koje se mora uplatiti pri osnivanju banke. U Republici Hrvatskoj temeljni kapital poduzeća u obliku društva s ograničenom odgovornošću iznosi 20 000 kuna, dok za jednostavni d.o.o. on iznosi 10 kuna, kod osnivanja banke je potrebno uplatiti 40 milijuna kuna. Kada su u pitanju regulacije koje jamče dugoročnu stabilnost poslovanja banke prema Gregureku i Vidakoviću (2011.) postoje :

- **Nebilančna regulativa** odnosi se na propise koje banka mora poštovati u svojem operativnom poslovanju i u svojoj organizaciji. Banka mora imati internog i eksternog revizora. Ova je obveza propisana regulativom. Organizacija banke i zadane odgovornosti pojedinih organizacijskih dijelova banke također su posebno zadani. Središnja banka propisuje i kontni plan za banke do pete decimalne. Sve ovo pokazuje potrebu središnje banke da poslovanje banaka u ekonomiji bude strukturirano i lagano usporedivo.

- **Bilančna regulativa** je vezana za stavke bilance. Kod takvih regulativa središnja banka kontrolira strukturu bilance banke i zadaje uvjete veličina pojedinih stavaka bilance banke. Primjer ovakve regulative je obvezna rezerva, regulativa koja traži od banke da jedan dio sredstava primljenih iz depozita deponiraju kod središnje banke ili plasiraju s jasno određenim parametrima. Središnja banka također može propisivati i vremensko kretanje pojedinih stavaka bilance, odnosno minimalnu ili maksimalnu godišnju strukturu.

Kao i kod ostalih vrsta poslovnih subjekata gdje se interakcija između subjekta i kontrole sastoji od slanja izvješća o poslovanju kontroloru (npr. poreznoj upravi) i posjeta kontrolora subjektu (npr. u vidu inspekcijskog nadzora), jednaki su oblici kontrole i u bankarskom poslovanju.

Autori Gregurek i Vidaković (2011.) navode da se kontrola banaka na dva načina. Prvi je način da supervizori središnje banke posjete banku i onda na mjestu obave **direktnu kontrolu**. Sam proces kontrole može biti na skupnoj ili na pojedinačnoj osnovi. Tako središnja banka može kontrolirati samo jedan segment poslovanja (softver ili kvalitetu aktive) ili sve segmente poslovanja. Središnja banka provodi kontrolu i na temelju izvješća koje dobiva od banaka. Banke ponovno zbog svoje prirode poslovanja, ne izvješćuju samo središnju banku nego i druge nadzorne institucije. Izvješća koja se šalju u središnju banku običnu su podijeljena po danima, pa tako mogu biti dnevni, tjedni, dvotjedni, mjesečni, kvartalni, polugodišnji, godišnji ili kako to propiše regulator, ovisno o potrebi za frekventnost praćenja kretanja pojedinih varijabli. Analitičari u središnjoj banci potom primaju i analiziraju izvješća i po potrebi reagiraju na promjenu kretanja pojedinih varijabli. Takav oblik kontrole banaka naziva se **neizravna kontrola**.

Primjeri obrazaca izvješća koje banke šalju HNB-u:

Hrvatska narodna banka Republika Hrvatska		Naziv banke: Privredna banka Zagreb d.d.	
Obrazac VR-1		MBR banke:	
Izvješće o izloženosti valutnom riziku po pojedinim valutama		Osoba za kontakt:	
		Stanje na dan:	

Tl. 119					u tisućama kuna		
Valuta	"Spot" pozicija		"Forward" pozicija		Otvorena devizna pozicija banke u pojedinoj valuti bez pozicije u opcijama	Pozicija opcije	Otvorena devizna pozicija banke u pojedinoj valuti korigirana za poziciju u opcijama
	Imovina	Obveze	Duga pozicija	Kratka pozicija			
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)=2-3+4-5	(7)	(8)=6+7
978 EUR							
036 AUD							
124 CAD							
203 CZK							
208 DKK							
348 HUF							
392 JPY							
578 NOK							
752 SEK							
756 CHF							
826 GBP							
840 USD							
977 BAM							
985 PLN							
941 RSD							
344 HKD							
643 RUB							
360 IDR							
949 TRY							
807 MKD							

Slika 5. Izvješće o izloženosti valutnom riziku po pojedinim valutama
(Izvor: Bankarsko poslovanje)

Hrvatska narodna banka Republika Hrvatska			Naziv banke: Privredna banka Zagreb d.d.			
Obrazac VR-2			MBR banke:			
Izvješće o ukupnoj izloženosti valutnom riziku			Osoba za kontakt:			
Stanje na dan:						

TL 119						
Ukupna duga devizna pozicija banke (bez pozicije u opcijama)	Ukupna kratka devizna pozicija banke (bez pozicije u opcijama)	Ukupna devizna pozicija banke (bez pozicije u opcijama)	Ukupna duga devizna pozicija banke (uključujući poziciju u opcijama)	Ukupna kratka devizna pozicija banke (uključujući poziciju u opcijama)	Pozicija u zlatu	Ukupna devizna pozicija banke
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)

Jamstveni kapital banke u tisućama kuna (8)	
Postotak izloženosti devizne pozicije (bez pozicije u opcijama) u odnosu na jamstveni kapital ((3) / (8)) * 100	((3))
Postotak izloženosti devizne pozicije (uključujući i poziciju u opcijama) u odnosu na jam. kapital ((7) / (8)) * 100	((7) / (8)) *

Slika 6. Izvješće o ukupnoj izloženosti valutnom riziku
(Izvor: Bankarsko poslovanje)

Kada bismo razmišljali na najjednostavniji mogući način, ključna stvar bi bila da je banka u mogućnosti izvršavati svoje obveze prema nama kao svojim korisnicima. Kako bi banka bila u mogućnosti izvršavati gore navedeno, njen kapital mora bit kvalitetno strukturiran, ali opet s druge strane slobodan kako bi donosio zaradu svojim vlasnicima, odnosno dioničarima banke. Stoga Gregurek i Vidaković (2011.) navode da je veliki dio regulative koju propisuje središnja banka izravno vezan za kapital banke. Upravo je zato za razumijevanje banke i bankarskog poslovanja potrebno ponajprije razumjeti kapital banke i što veličina kapitala banke točno znači, te kako utječe na poslovne odluke banke. Banka u svojem poslovanju uzima novac i zatim ga plasira. Bez povjerenja klijenata da je banka u stanju pravilno raspolagati s uzetim novcem, poslovanje banke ne bi bilo moguće. Jedan od oblika stvaranja povjerenja između klijenata i banke je taj da banka raspolaže s dovoljno vlastitih sredstava kako bi mogla nesmetano poslovati. Kapital banke predstavlja najznačajniji dio bilance banke. Kapital je pod strogom kontrolom središnje banke. Prethodno navedeno nam daje do znanja da je cilj regulative HNB-a maksimalna zaštita korisnika banke, odnosno depozitara, koji su svoj novac položili u banku. Zdrav kapital znači sposobnost izvršavanja obveza u svakom trenutku, bez štete za komitente banke. Osim strukture kapitala, značajno je i njegovo porijeklo. Sprječavanje pranja novca ili ulaganja kapitala koji je proizašao iz kredita je jednako bitna stvar, koju HNB nadzire kako bi zaštitio građane Republike Hrvatske od potencijalno rizičnih

uloga u banke čiji je poslovanje utemeljeno na ilegalnim radnjama. Uz porijeklo kapitala bitno je i vlasništvo istog. Gregurek i Vidaković (2011.) navode da su imatelji dionica kreditne institucije dužni pri ostvarivanju svojih dioničarskih prava djelovati u interesu kreditne institucije. Vlasništvo banke mora biti jasno i transparentno. Središnja banka nikada ne bi trebala odobriti vlasništvo banke pravnoj ili fizičkoj osobi kojoj se ne može jasno i jednostavno utvrditi identitet. Ako se dionice kreditne institucije vode na skrbničkom računu, Skrbnički račun mora glasniti na ime. Problematika zbog koje regulacija postoji je nesavjesno ponašanje banaka i način poslovanja koji graniči s hazardeskim pristupom. Primjeri američkih banaka koje su plasirala svoja sredstva u najmanju ruku rizično nam daju do znanja na kakav način banke ne trebaju poslovati. No da bi se to spriječilo postoje određeni mehanizmi. Prema Gregureku i Vidakoviću (2011.) najbolji i najlakši način da postigne savjesno ponašanje vlasnika banke je da vlasnike banke traži da povećaju svoje ulaganje u banci. Ograničavanjem ponašanja banaka, s obzirom na veličinu kapitala, središnja banka postiže veću izloženost vlasnika banke prema poslovanju banke. Na taj način središnja banka nastoji smanjiti moralni hazard koji postoji u bankarskome poslovanju. Najbolji način da se smanji moralni hazard u bilo kojem poslovanju je povećanje uloga vlasnika. Logika ovakve regulative je da će vlasnici s većim novčanim udjelom u financijskoj instituciji više pratiti poslovanje te financijske institucije i imati manju sklonost prema riziku.

U nastavku ovog poglavlja će biti govora o obveznoj pričuvi, adekvatnosti kapitala i drugim mjerama i pokazateljima koji govore o poslovanju banke i sigurnosti njenih korisnika. Prema definiciji koja se nalazi na stranici HNB-a, stopa obvezne rezerve (pričuve) je: „obveza kreditnih institucija da određeni postotak primljenih sredstava (primljeni a vista i oročeni depoziti, primljeni krediti i sl.) drže na računima kod Hrvatske narodne banke. Navedena sredstva u obliku pričuve izdvajaju se kod središnje banke na poseban račun ili se u određenom razdoblju održavaju u prosjeku na računu za namiru kreditne institucije. Obvezna pričuva omogućuje središnjim bankama kontrolu nad ponudom novca te posljedično osiguranje monetarne stabilnosti i likvidnosti pojedinačnih banaka i bankovnog sustava u cjelini te neometano odvijanje platnog prometa. Povećanjem stope obvezne pričuve središnja banka sterilizira likvidnost, odnosno povlači novac iz optjecaja, dok spuštanjem stope obvezne pričuve provodi emisiju primarnog novca, odnosno povećava likvidnost bankovnog sustava.” Osim što je jedan od instrumenata monetarne politike središnje banke, obvezna pričuva je dobar način kako osigurati depozite klijenata banke. U Republici Hrvatskoj stopa

obvezne rezerve iznosi 12 posto. Također na službenoj stranici HNB-a stoji kako se izračunava osnovica za obveznu rezervu. Osnovica za obračun obvezne rezerve sastoji se od:

- kunskog dijela, koji obuhvaća kunske izvore sredstava, i to primljene depozite i kredite u kunama (s valutnom klauzulom i bez nje), izdane dužničke vrijednosne papire u kunama, hibridne i podređene instrumente u kunama (s valutnom klauzulom i bez nje) i ostale financijske obveze u kunama te
- deviznog dijela, koji obuhvaća devizne izvore sredstava, i to primljene devizne depozite i kredite, obveze po izdanim vrijednosnim papirima u devizama (osim vlasničkih vrijednosnih papira banke), hibridne i podređene instrumente u devizama i ostale financijske obveze u devizama.

Kunski i devizni dio zajedno čine jamstvo sigurnosti banke, jer tim sredstvima banke ne raspolažu apsolutno, nego ona stoje na računima Hrvatske narodne banke. „Osim stope od 12 % ovo su druga obilježja obvezne rezerve:

- Kunski i devizni dio osnovice izračunavaju se posebno, a čine ih prosječna dnevna stanja kunskih i deviznih izvora sredstava u jednom obračunskom razdoblju.
- Od obračunatoga deviznog dijela obvezne pričuve 75% uključuje se u obračunati kunski dio -obvezne pričuve i izvršava u kunama.
- Postotak izdvajanja kunskog dijela obvezne pričuve iznosi 70%, a deviznog dijela 0%.
- Preostali dio obvezne pričuve održava se prosječnim dnevnim stanjima likvidnih potraživanja.
- Razdoblje održavanja počinje druge srijede u mjesecu i traje do dana koji prethodi drugoj srijedi sljedećeg mjeseca.
- Na sredstva obvezne pričuve HNB ne plaća naknadu.” (internet stranica HNB-a 2019., Odjeljak temeljne funkcije/Instrumenti/obvezna pričuva)

Obavezna pričuva je svakako jedan od bitnijih elemenata regulacije poslovanja banaka, međutim jedan oblik kontrole nije dovoljan jer ne može u potpunosti isključiti mogućnost negativnog ishoda kao posljedice izloženosti banke riziku. Sustavna kontrola izvana i iznutra je ono što održava poslovanje banke stabilnim. Stoga je uz ovu mjeru potrebno odgovorno plasirati kapital i konstantno disperzirati rizik. Kao iduća mjera o kojoj će biti govora a koja se koristi kako bi se štitilo štediše pojedine kreditne institucije se naziva adekvatnost kapitala.

Ovaj oblik zaštite se još naziva i minimalna stopa adekvatnosti kapitala, a kratica na engleskom jeziku glasi CAR, što znači capital adequacy ratio. Ovaj pojam Gregurek i Vidaković (2011.) definiraju na način da je adekvatnost kapitala skup izračuna s kojima se definira potreba za kapitalom s obzirom na poslovanje banke. Adekvatnost kapitala izračunava se tako da se elementi aktive i izvan bilance banke ponderiraju s unaprijed određenim faktorima kako bi se dobila njihova ponderirana vrijednost i zatim usporede s postojećim kapitalom. Ovu definiciju ćemo pojednostavniti tako da ćemo adekvatnost kapitala definirati kao sposobnost banke da podnese gubitke. Ovom mjerom se osobe koje su položile svoj novac u banci štite od loših platiša, koji neuredno izvršavaju svoje obveze. Adekvatnost kapitala je mjera čiji iznos propisuje HNB i ona definira zakonski minimum koji je u Republici Hrvatskoj varirao između 10 i 12 posto. Tako je na internet portalu Poslovni.hr dostupan članak iz 2016. koji govori: „Hrvatska narodna banka u redovitom nadzoru povišala je HPB-u zahtjev da minimalna stopa adekvatnosti kapitala bude, umjesto dva, 3.35 bodova viša od zakonskog minimuma koji iznosi 12 posto, objavila je banka na Zagrebačkoj burzi. To znači da će ubuduće minimalna stopa adekvatnosti kapitala koja se od HPB-a traži iznositi 15,35 posto.” Međutim kako je dalje u članku navedeno, to za dotičnu banku nije predstavljalo problem jer je u tom trenutku imala kapitalizaciju veću od navedene. Kada je u pitanju izračunavanje stope adekvatnosti kapitala, formula za njen izračun glasi:

$$\text{Adekvatnost kapitala} = (\text{jamstveni kapital} / \text{ukupno ponderirano stanje}) * 100$$

Autori Gregurek i Vidaković (2011.) navode da temelj logike adekvatnosti kapitala jest da je poslovanje banke rizično i da ako banka ne dobije povrat svojih sredstava, imat će trošak koji će joj smanjiti dobit ili prouzročiti gubitak. Gubitak dovodi do smanjenja kapitala. Zbog toga svaki plasman za banku predstavlja potencijalno smanjenje dobiti, a možda i ukupnog kapitala. U svaki plasman banka treba ugraditi i jedan dio kapitala kao potencijalni očekivani gubitak. Zato regulator propisuje adekvatnost kapitala, odnosno koliko je kapital adekvatan s obzirom na poslovanje banke. Regulator istovremeno propisuje i različito ponderiranje stavaka aktive kako bi se rizik pojedinačnih stavaka aktive ravnomjerno mjerio s obzirom na rizike koje te stavke nose za banku. Dakle banke u svom poslovanju imaju razinu slobode kada su u pitanju izbori klijenata ili neki uvjeti vezani za kreditiranje. Od strane regulatora je bankama nametnuto da svoje plasmane moraju osigurati, a na taj način regulatorni okvir

potiče odgovornost uprave banke jer će kredite plasirati prema savjesnim zajmoprimcima koji će podmirivati svoje obveze na vrijeme a istodobno rezultira boljim poslovnim rezultatima za banku jer gubitke neće morati pokrivati iz kapitala odnosno poslovnih rezultata.

3.2. Kontrola u sprječavanju bankarskih kriza

Analizom mehanizama koje regulatori koriste, vidljivo je da se kontrola koja bi spriječila izbijanje bankarskih kriza odvija gotovo na dnevnoj razini. Kreditne institucije su dužne neke izvještaje dostavljati na dnevnoj razini. Nakon razdoblja deregulacije koje je vladalo u dobrom djelu 20. stoljeća, trendovi su se ponešto promijenili. Iz tog razloga postoje mehanizmi kao što su obvezne stope rezerve koje konstantno drže u ravnoteži tržište. One su mehanizam središnje banke ali i način očuvanja stabilnosti poslovnih banaka čije su one vlasništvo. Ojačana regulacija je najčešće rezultat negativnih šokova koji pogađaju tržište, kako smo već naveli, bankovne krize su najčešći podražaj koji državu tjera da zakonima i propisima ojačava stabilnost. Kada se u obzir uzme i društvena odgovornost kao temelj, regulacija banaka je nužna. U nastavku ovog odlomka ćemo se baviti što rezultatima koji su posljedica bankovne krize koja je izbila na Wall streetu 2008. godine. Promatrati Sjedinjene Američke Države na ovom primjeru je podjednako zahtjevno ali i jednostavno. Jednostavno se očituje u tome što je Američko tržište jedno od najliberalnijih u svakom pogledu. Najjače gospodarstvo svijeta od svog početka djeluje po tržišnom principu, gdje je uloga države svedena u nekim segmentima na minimum. Hrvatska pak nasuprot tome u takvom obliku posluje tek nešto manje od 30 godina i u mnogim segmentima je naše tržište pretjerano regulirano što otežava poslovanje. Međutim druga krajnost od pretjerane regulacije je izostanak iste. U takvim okolnostima se javlja nešto što tržište ponudom i potražnjom ne može suzbiti, a to je ljudski faktor koji često ne djeluje na idealan način. Upravo je to razlog zbog kojeg su se američke banke našle u nezavidnoj situaciji. Njihovo vodstvo je vidjelo priliku za velike zarade koje su rezultirale isplatom velikih bonusa direktorima, upravnim i nadzornim odborima tih banaka. Upravo je izostanak regulacija i razvijenost tržišta koje je nudilo „proizvode” kakvima se u Hrvatskoj još uvijek ne trguje rezultiralo u krajnjem slučaju najvećom gospodarskom krizom koja je zahvatila svijet još od poznate krize tridesetih godina 20. stoljeća. Dolazi se do zaključka da je regulacija itekako nužna, ali ona mora biti umjerena. Rose i Hudgins (2010.) u svojoj knjizi navode da su glavni razlozi državne regulacije financijskih poduzeća:

- zaštita sigurnosti štednje javnosti

- kontrola ponude novca i kredita radi ostvarivanja širih ekonomskih ciljeva države (kao što su visoka zaposlenost i niska inflacija)
- osiguravanje jednakih mogućnosti i pravednosti pristupa javnosti kreditima i drugim važnim financijskim uslugama
- promoviranje povjerenja javnosti u financijski sustav, ako da se štednja glatko pretvara u proizvodne investicije, i da se plaćanja za robu i usluge obavljaju brzo i efikasno
- izbjegavanje koncentracije financijske snage u rukama nekolicine pojedinaca i institucija
- odobravanje kredita i pružanje ostalih usluga državi, kao i plaćanje poreza
- pomoć sektorima gospodarstva koji imaju posebne kreditne potrebe (kao što su stambeno zbrinjavanje, malo poduzetništvo i poljoprivreda)

Razlozi regulacije financijskih poduzeća i načini na koji će se sprječavati bankovne krize su međusobno ovisni. Regulacija koja će jamčiti odgovorno poslovanje tih institucija proizlazi iz ovih razloga, a tom regulacijom se učinkovitije upravlja rizicima, što znači manju vjerojatnost izbijanja bankovnih kriza. Na kraju ovog poglavlja će biti analizirano na koji način se direktno ili indirektno radi na sprječavanju budućih bankarskih kriza na području SAD-a putem zakona ali i nekih drugih alata. Prema Roseu i Hodgins (2011.) to su:

1. „Zakon o spašavanju ” iz 2008. i prijedlozi novih regulatornih pravila

„Poremećaji i gubici na hipotekarnom tržištu i u financijskom sustavu 2007. i 2008. doveli su do navale prijedloga za novu regulativu koja bi se odnosila na odobravatelje hipotekarnih kredita i brokere, agencije za dodjelu kreditnog rejtinga i ostala ključna financijska poduzeća. Predložena pravila uključivala su stroži nadzor hipotekarnih zajmodavaca i brokera, više standarde za dobivanje licencija za hipotekarnog brokera, detaljnije javne objave aktivnosti i odluka koje donose rejting agencije i izdavatelji vrijednosnica s pokrićem u hipotekama, bolje osmišljene planove menadžmenta banaka za postupanje ako dođe do manjka gotovine i analizu potencijalnih nedostataka kad je riječ o kapitalnim zahtjevima koje najveće banke diljem svijeta moraju poštovati (takozvani Basel II). ” (Rose, Hodgins 2011.)

Zbog velikih sanacijskih troškova koje su prouzročile banke svojim neodgovornim ponašanjem, dolazi do pojačane regulacije koja će zahvatiti ne samo banke nego i druge financijske institucije kao što su rejting agencije. Dolazi se do zaključka da je okidač za

promjene koje su se dogodile u posljednjih 10 godina upravo posljedica ove krize, od tada se financijska tržišta drže u rasponu održivih promjena bez prevelikih šokova.

2. Korištenje kapitala kao regulatora

„Sve više su državne regulatorne agencije izražavale zabrinutost imaju li banke i njihovi konkurenti dovoljno kapitala (posebice sredstava koja su uplatili njihovi vlasnici) da bi mogli apsorbirati velike i nepredvidive gubitke i zaštititi javnost. Kapitalni zahtjevi za američke banke temelje se od 1991. na pravilima određenim Zakonom o poboljšanju FDIC-a i međunarodnim sporazumima o kapitalu poznatijim kao Basel I i II, gdje je Basel I potpisan 1988. između SAD-a i 12 drugih vodećih zemalja Europe i Azije, a Basel II tek 2006., i koji su nametnuli sva jednaka pravila koja se odnose na kapital za sve velike banke diljem svijeta. ” (Rose, Hodgins 2011.)

Standardi su kao i u drugim djelatnostima, i u bankarstvu jako dobra stvar, jer svjetsko financijsko tržište je jako umreženo i povezano, velika je međuovisnost država i prelijevanje negativnih efekata je često rezultat problema koji krenu iz jedne države. Međudržavni sporazumi jamče uravnoteženo poslovanje što također umanjuje rizik na svjetskoj razini.

3. Tržišni podatci kao regulatorni operativni instrument.

„Regulatori su počeli detaljnije pratiti tržišne podatke kao barometar snage i slabosti pojedinačnih financijskih institucija. Na primjer, ako dođe do pada vrijednosti dionica banke ili do rasta kamatnih troškova na njezine dužničke instrumente, to bi mogao biti znak da je institucija preuzela veći rizik i da je potreban ozbiljniji nadzor regulatora. ” (Rose, Hodgins 2011.)

Tržište je najbolji sudac, tako je i na bankarskom tržištu. Ako signali koji dolaze s tržišta upućuju na to da poslovanje nije stabilno, regulator ima vremena za reakciju kako bi nadzorom utvrdio te djelovanjem spriječio negativne posljedice koje mogu nastati zbog lošeg poslovanja.

4. Uloga koju javne objave igraju u regulaciji financijskih poduzeća

„Regulatori se nadaju da će više javnih objava dovesti do veće konkurencije u financijskom sektoru, smanjiti rizik i pomoći potrošačima da donose bolje odluke oko kupnje i korištenja financijskih usluga. ” (Rose, Hodgins 2011.)

Transparentnost kao budućnost bankarskog poslovanja svakako spada među faktore koji će omogućiti olakšani nadzor banaka jer će u borbi za klijente javnim objavama banke povećati svoju transparentnost.

Rose i Hudgins (2011.) prethodno navedene stavke (kombinirane s osvrtima autora ovog rada) smatraju kao budućnost koja će utjecati na značajno smanjenje rizika od bankarske krize. Kombinacija formalnih alata kao što su zakoni i neformalnih kao što su signali tržišta svakako predstavljaju dobru kombinaciju koja će utjecati na potencijalne bankovne krize. Unatoč važnosti bankarskog sektora i potencijalne štete koju može prouzročiti, to je i dalje branša kojoj je potrebna određena doza slobode u donošenju odluka.

4. Analiza poslovne banke koja posluje u RH

4.1. Opći podaci banke

Kao istraživački dio ovog rada bit će obrađeno poslovanje Privredne banke Zagreb d.d. Ovo poglavlje će biti raščlanjeno na dva dijela, a to je dio s općim podacima o poslovanju banke, te dio vezan uz upravljanje rizicima u PBZ-u. Svi podaci koji će biti korišteni u ovom poglavlju su preuzeti iz službene publikacije koja analizira poslovanje PBZ za 2018. godinu.

Na početnoj stranici publikacije se navodi: „Mi smo vodeća hrvatska financijska grupa koja pruža bankovne usluge fizičkim i pravnim osobama, obavlja kartično poslovanje, investicijsko bankarstvo, privatno bankarstvo, najam, upravljanje imovinom te brokerskim i konzultantskim uslugama i poslovanjem s nekretninama. Poslujemo na cijelom području Republike Hrvatske, Slovenije i Bosne i Hercegovine te zapošljavamo preko 4 tisuće zaposlenika. Naša misija je trajno i učinkovito koristiti sve raspoložive izvore za kontinuirani napredak našeg poslovanja u svim njegovim dijelovima, od ljudskog kapitala, tehnologije do poslovnih procesa. Naša vizija je biti kompanija koja je uzor i centar izvrsnosti u stvaranju novih vrijednosti te pružanju permanentno visoke kvalitete u svim smjerovima svog djelovanja na dobrobit klijenata, društvene zajednice, naših dioničara i djelatnika.” (publikacija banke pod nazivom Godišnje izvješće 2018., preuzeto sa službene stranice banke 2019.). Kao što je vidljivo iz uvodnog dijela publikacije, PBZ grupa sa sjedištem u Republici Hrvatskoj posluje na području Slovenije i Bosne i Hercegovine, te spada među najveće kreditne institucije. Osim „core business-a” bankarstva, grupa se bavi i drugim djelatnostima, prije svega najam i upravljanje imovinom (leasing) ali i konzultantskim uslugama te nekretninama.

*Slika 7. PBZ u brojevima
(izvor: godišnja publikacija banke)*

„Privredna banka Zagreb d.d. osnovana je 1966. godine, te je kontinuirano vodeća financijska institucija na hrvatskom tržištu s utvrđenom bazom poslovanja i nacionalno poznatom markom proizvoda. PBZ je uvijek podržavao najveće investicijske programe u turizmu, poljoprivredi, industriji, brodogradnji, elektrifikaciji i cestogradnji. Banka je postala sinonim za ekonomsku vitalnost, kontinuitet i hrvatski identitet. Privredna banka Zagreb d.d. je danas moderna i dinamična financijska institucija, lider na hrvatskom financijskom tržištu. PBZ je banka s punim ovlaštenjem koja s mrežom podružnica pokriva cijelu Republiku Hrvatsku. S nacionalnom mrežom podružnica i poslovnica, te ostalim bankarskim i nebankarskim članicama Grupe, PBZ je jedna od rijetkih banaka koje pružaju usluge diljem Hrvatske. PBZ je prema podacima s kraja 2018. godine druga banka u Hrvatskoj po ukupnoj aktivi i peta po upisanom dioničkom kapitalu.”(publikacija banke pod nazivom Godišnje izvješće 2018., preuzeto sa službene stranice banke 2019.). Brojke govore same po sebi, tako PBZ broji preko 2 milijuna klijenata, 112 milijardi kuna sredstava klijenata, te na taj način spada među sam vrh hrvatskog bankarstva kada su u pitanju aktiva i upisani dionički kapital. „PBZ je također jedna od najvećih distributera deviznih sredstava u Hrvatskoj, ujedno i vodeća banka na domaćem tržištu sindiciranih kredita. Pored izuzetnog ugleda za inovativna financijska

rješenja, Banka je dosljedno prepoznata kao vodeći aranžer izdavanja vlasničkih, dužničkih vrijednosnica i komercijalnih zapisa u Republici Hrvatskoj. Banka je usredotočena na zadovoljstvo klijenata i njihovo kvalitetno iskustvo. Svjesna svoje uloge i utjecaja na društvo, korporativne vrijednosti PBZ-a integrirane su u svakodnevno poslovanje, uključujući ne samo poslovni uspjeh, već i brigu za ljude, održivi razvoj i sveukupno poboljšanje kvalitete života u zajednici u kojoj djeluje. Banka je bila i ostala vodeća financijska institucija na hrvatskom tržištu s uspostavljenom bazom poslovanja i prepoznatim nacionalnim imenom. Nakon uspješno provedene privatizacije u prosincu 1999. godine, PBZ je postala član Grupe Intesa Sanpaolo - najveće talijanske bankarske grupe i jedne od najvažnijih financijskih institucija u Europi. Ovo partnerstvo omogućilo je zadržavanje postojeće poslovne strategije usmjerene na moderno bankarstvo i nove proizvode, čime je potvrđen ugled dinamične i moderne europske banke koja zadovoljava potrebe tržišta i svojih klijenata. Koristi od strateškog partnerstva jasno su vidljive kroz kontinuirano poboljšanje poslovnih rezultata Banke, kao i PBZ Grupe u cjelini. Privredna banka Zagreb d.d. trenutno zapošljava 3.637 djelatnika i pruža raznovrsnu paletu specijaliziranih usluga u području poslovanja sa stanovništvom, pravnim osobama i u investicijskom bankarstvu. Poslovne aktivnosti banke organizirane su u tri temeljne poslovno orijentirane grupe. Poslovanje grupe je podijeljeno na poslovanje sa stanovništvom, malim i srednjim poduzećima, te velikim poduzećima. Ova tri segmenta pokrivaju potrebe ključnih sudionika gospodarstva, a to su potrošači te proizvođači odnosno poduzeća različitih veličina.” (publikacija banke pod nazivom Godišnje izvješće 2018., preuzeto sa službene stranice banke 2019.). Hrvatski bankarski sektor spada među sektore gospodarstva čije je vlasništvo gotovo apsolutno u stranom vlasništvu. U taj obrazac se uklapa i Privredna banka Zagreb koja je privatizirana krajem prošlog tisućljeća, te je ostala članica talijanske grupacije Intesa Sanpaolo, jedne od najvećih financijskih institucija u Europi. U skladu s tim PBZ postavlja trendove kada je u pitanju kvaliteta usluge na hrvatskom bankarskom tržištu, prije svega po pitanju internet bankarstva.

(u milijunima kuna)					
GRUPA	2018.	2017.	2016.**	2015.**	2014.*
Račun dobiti i gubitka i izvještaj o financijskom položaju					
Ukupni prihodi	5.687	5.796	6.294	6.047	5.355
Neto prihodi od kamata	2.813	2.979	2.950	2.895	2.454
Neto prihodi iz poslovanja	4.880	4.919	5.224	4.625	3.938
Neto dobit za godinu	1.720	1.295	1.739	461	989
Ukupna aktiva	112.013	104.054	99.708	95.791	78.328
Kredit i predujmovi klijentima	66.688	65.169	65.177	62.305	51.187
Obveze prema klijentima	85.938	78.827	74.284	71.745	55.346
Dionički kapital i rezerve	16.036	15.725	15.626	14.292	13.983
Ostali pokazatelji (preuzeti iz izvješća za Upravu)					
Prinos na prosječni kapital	10,21%	8,10%**	10,83%	2,90%	7,19%
Prinos na prosječnu aktivu	1,47%	1,20%**	1,68%	0,44%	1,17%
Aktiva po zaposlenom	21,2	20,4**	20,1	20,4	18,9
Omjer troškova poslovanja u prihodu iz poslovanja	44,20%	42,70%**	38,66%	43,79%	46,72%

Rezultati petogodišnjeg poslovanja i osnovni financijski pokazatelji

Slika 8. Poslovanje GRUPE
(izvor: godišnja publikacija banke)

(u milijunima kuna)					
BANKA	2018.	2017.	2016.	2015.	2014.
Račun dobiti i gubitka i izvještaj o financijskom položaju					
Ukupni prihodi	3.761	4.315	4.532	4.087	4.052
Neto prihodi od kamata	2.207	2.374	2.335	2.193	2.132
Neto prihodi iz poslovanja	3.342	3.815	3.839	3.161	2.944
Neto dobit za godinu	1.380	1.443	1.605	193	643
Ukupna aktiva	82.894	75.497	72.050	69.214	68.876
Kredit i predujmovi klijentima	45.457	44.562	45.667	44.186	44.543
Obveze prema klijentima	63.042	57.173	54.108	52.815	50.387
Dionički kapital i rezerve	14.151	13.755	12.769	11.424	11.660
Ostali pokazatelji (preuzeti iz izvješća za Upravu)					
Prinos na prosječni kapital	10,10%	11,10%	13,44%	1,67%	5,57%
Prinos na prosječnu aktivu	1,65%	1,80%	2,13%	0,26%	0,88%
Aktiva po zaposlenom	22,8	21,8	21,3	21,7	20,4
Omjer troškova poslovanja u prihodu iz poslovanja	41,50%	35,30%	38,36%	43,73%	48,01%

Slika 9. Poslovanje BANKE
(izvor: godišnja publikacija banke)

4.2. Upravljanje rizicima

RIZICI KOJIMA JE KREDITNA INSTITUCIJA IZLOŽENA ILI MOŽE BITI IZLOŽENA

„Banka s posebnom pažnjom provodi identifikaciju rizika kojima je ili bi mogla biti izložena. Identificiranje rizika provodi se kroz mapiranje rizika – tehniku koja se koristi za utvrđivanje postojanja rizika i procjenjivanje značajnosti rizika za svaku od definiranih jedinica promatranja. Jedinice promatranja mogu biti:

- Prilikom sveobuhvatnog identificiranja rizika: sve pravne osobe u PBZ Grupi, što znači da se za svaku članicu PBZ Grupe utvrđuje postojanje i značajnost svih vrsta rizika ili
- Prilikom parcijalnog identificiranja rizika: pojedine članice PBZ Grupe, uvođenje novih proizvoda, eksternalizirane aktivnosti i slično.

Sveobuhvatno identificiranje obavlja se u suradnji s višim rukovodstvom PBZ Grupe i relevantnim kontrolnim funkcijama kao jedna od ključnih faza ICAAP-a. Sveobuhvatno identificiranje rizika i mapiranje obavlja se na godišnjoj osnovi, a postupak se primjenjuje i parcijalno prilikom eksternalizacije, uvođenja novih proizvoda ili implementiranja značajnih poslovnih promjena. Mapiranje rizika temelji se na Katalogu rizika koji sadrži definicije rizika korištene u PBZ Grupi, usklađene sa definicijama rizika iz HNB Odluke o upravljanju rizicima i mapirane na odgovarajuće definicije ISP-a. „ (publikacija banke pod nazivom Godišnje izvješće 2018., preuzeto sa službene stranice banke 2019.).

Mapa rizika PBZ Grupe:

Visoka značajnost	Srednja značajnost	Niska značajnost
Kreditni rizik	Strateški rizik	Tržišni rizik
Likvidnosni rizik	Reputacijski rizik	Rizik vlasničkih udjela u knjizi banke
Operativni rizik	Rizik eksternalizacije	Rizik nekretnina
Kamatni rizik		Rizik prekomjerne financijske poluge

Slika 10. Mapa rizika

(izvor: godišnja publikacija banke)

PBZ svoje rizike razvrstava u tri skupine, rizici su podjeljeni po visini značajnosti. Njihovo mapiranje rizika je usklađeno na razini grupe ali i sa definicijama rizika koje propisuje regulator, odnosno HNB. Na taj način banka/grupa sustavno prati sve moguće ugroze i razvija mehanizme koji će štititi poslovanje grupe na najbolji mogući način.

„- **Kreditni rizik** - Kao kreditna institucija Banka je primarno orijentirana na usluge klasičnog bankarstva (kredit, depoziti) koji čine najveći dio ukupne imovine Banke te stoga kreditni rizik predstavlja najznačajniji rizik za Banku. Kapitalni zahtjev za kreditni rizik zauzima najveći udio u ukupnom regulatornom kapitalnom zahtjevu. Banka kontinuirano stavlja naglasak na upravljanje kreditnim rizikom i posebnu pozornost usmjerava na održavanje adekvatnog kreditnog portfelja i primjerenog mjerenja i praćenja kreditnog rizika. Stoga je kreditni rizik, kao ključni i najznačajniji rizik u portfelju Banke, označen kao rizik visoke značajnosti.” (publikacija banke pod nazivom Godišnje izvješće 2018., preuzeto sa službene stranice banke 2019.). Kreditni rizik kao rizik visoke značajnosti zauzima vodeću poziciju po važnosti kada je u pitanju upravljanje rizicima. Sigurnost plasmana danih kreditima presudna je za poslovanje banke, njen kapital i konačne rezultate koje želi postići na kraju obračunskog razdoblja. Zato banka ulaže maksimalne napore kako bi osigurala svoj kapital po strogim zahtjevima regulatornih tijela.

„- **Likvidnosni rizik** – Tijekom 2018. Banka je i dalje ostala vrlo likvidna i u potpunosti usklađena sa svim internim i eksternim zahtjevima. Unatoč vrlo dobroj likvidnosti, Banka kontinuirano unaprjeđuje cjelokupni proces upravljanja likvidnosnim rizikom – i u dijelu ukupnog okvira za upravljanje likvidnosnim kao i unaprjeđenja tehničke podrške/alata koji se koriste za upravljanje likvidnosnim rizikom. Likvidnosni rizik se i dalje tretira kao rizik visokog značaja, s daljnjim fokusom na osiguravanje kontinuirano dostatne razina likvidnosti te kontinuiranoj usklađenosti sa regulatornim zahtjevima i drugim važećim propisima. Osim toga, posebni naglasak usmjeren je i na strukturalnu likvidnost, uz osiguravanje adekvatne ravnoteže između dugoročne aktive i povezanih potrebnih raspoloživih izvora financiranja. Uzimajući u obzir sve gore navedeno, likvidnosni rizik se smatra rizikom visokog značaja.” (publikacija banke pod nazivom Godišnje izvješće 2018., preuzeto sa službene stranice banke 2019.). Obzirom da je likvidnost presudna u svakodnevnom

poslovanju, ne samo banaka nego svih poslovnih subjekata. Rizik likvidnosti za PBZ spada među značajne rizike, ali kao i kod kreditnog rizika, banka radi na osiguranju od rizika te vrste zbog vanjskih zahtjeva (HNB) ali i unutarnjih zahtjeva (vlastite poslovne politike).

„- Operativni rizik – Banka je kontinuirano izložena operativnom riziku. Iako je u primjeni sveobuhvatan i strog sustav upravljanja operativnim rizikom, zbog svoje prirode (fat tail) ovaj rizik smatra se rizikom visoke značajnosti.” (publikacija banke pod nazivom Godišnje izvješće 2018., preuzeto sa službene stranice banke 2019.). Operativni rizik je posljedica općenitog obavljanja svakodnevnog posla, njemu su banke izložene npr. zbog kršenja pojedinih propisa, takve stvari mogu rezultirati kaznama i u krajnjem slučaju odljevom sredstava. No zbog sustavne kontrole i strogih pravila ta vrsta rizika se relativno dobro kontrolira, no unatoč tome spada u skupinu značajnih rizika.

„- Kamatni rizik – Stavke osjetljive na rizik promjene kamatne stope čine najveći dio ukupne imovine i obveza te tako čine većinu bilance PBZ Grupe koja podliježe riziku kamatne stope. Iako su u banci implementirana jasna i stroga pravila za upravljanje i mjerenje kamatnog rizika, zbog promjena u preferencijama potrošača i time povezanim promjenama u izloženosti kamatnim rizikom, upravljanje kamatnom izloženošću zahtijeva posebnu pažnju. Banka je pravovremeno prepoznala gore navedene promjene, ključne funkcije kontinuirano su pratile promjene u izloženosti kamatnom riziku te su uočene promjene u profilu rizika adekvatno uključene u donošenje poslovnih odluka, važno je nastaviti s pažljivim upravljanjem kamatnim rizikom te zadržati ocjenu da je značajnost ovog rizika visoka.” (publikacija banke pod nazivom Godišnje izvješće 2018., preuzeto sa službene stranice banke 2019.). Kamatna stopa kao izvor zarade za banke, te presudna stvar kod zaduživanja za vjerovnike svakako zahtijeva posebne mehanizme koji će štititi banku od ove vrste rizika. Međutim publikacija navodi da banka aktivno i konstantno radi na prevenciji potencijalno negativnih ishoda koje može donijeti kamatni rizik te u skladu s tim usmjerava svoje poslovne odluke.

„- Strateški rizik – Razmatrajući širu perspektivu učinaka strateškog rizika na postizanje strateških ciljeva, Banka je predvidjela potrebu za uspostavljanjem okvira

za upravljanje i praćenje strateškog rizika. Upravljanje strateškim rizikom uključuje i interne i eksterne sile koje mogu utjecati na postizanje strateških ciljeva Banke. Stoga Banka analizira:

- sveukupno makroekonomsko okruženje kroz političke, ekonomske, društvene, tehnološke, pravne i rizike bankarskog sektora te procjenjuje njihov potencijalni učinak na PBZ;
- prati aktualne financijske i poslovne rezultate, kao i izvršenje budžetskih ciljeva;
- tržišne uvjete, ključne konkurente i rezultate cijelog bankarskog sustava.

Analiza strateškog rizika sastavni je dio postupka definiranja strategije za upravljanje rizicima Banke i općeg okvira za upravljanje rizicima. Stoga, strateški rizik ima srednju značajnost.” (publikacija banke pod nazivom Godišnje izvješće 2018., preuzeto sa službene stranice banke 2019.). Strateški rizik kao komponenta na koju utječu vnajski i unutarnji čimbenici spada među srednje značajne rizike. Međutim strateški rizik ima šire značenje jer njegovo analiziranje obuhvaća cjelokupan pristup upravljanja svim rizicima koje je banka izložena, što znači da ga možemo promatrati kao presjek više rizika ali i jedan rizik pojedinačno.

„- Reputacijski rizik – Adekvatno upravljanje reputacijskim rizikom predstavlja značajan dio općeg okvira za upravljanje rizicima. Prepoznajući značaj upravljanja reputacijskim rizikom Banka je uspostavila sustav upravljanja reputacijskim rizikom s jasno definiranim aktivnostima i odgovornostima. Osim definiranja ključnih funkcija upravljanja reputacijskim rizikom, dodatni naponi usmjereni su ka definiranju preventivnih aktivnosti radi kontrole reputacijskog rizika kako je definirano internim propisima:

- povjerljivost informacija (bankovna tajna, poslovna tajna, klasificiranje povjerljivih podataka i dr.);
- jasne linije komunikacije s javnošću; •kodeksi koji se odnose na etičko ponašanje zaposlenika;
- sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma;
- isključenje nekih aktivnosti iz financiranja od strane PBZ Grupe;
- posebni nadzor kod financiranja političkih stranaka i politički eksponiranih osoba.

Svi interni propisi koji se odnose na reputacijski rizik jasno su iskomunicirani i distribuirani svim zaposlenicima Banke.

Primjenom ovdje objašnjenih načela upravljanja reputacijskim rizikom, posebni napor ulažu se u integraciju aktivnosti za prevenciju reputacijskog rizika u osnovne funkcije na svim hijerarhijskim razinama. Stoga se smatra da reputacijski rizik ima srednju značajnost.”(publikacija banke pod nazivom Godišnje izvješće 2018., preuzeto sa službene stranice banke 2019.). Kao što je navedeno u ranijim poglavljima, regulatorne ustanove prate reputaciju koju banke ostvaruju te i na temelju toga donose odluke o izvanrednim nadzorima. Dobra reputacija predstavlja odgovorno ponašanje prema klijentu po pitanju zaštite njegovih podataka ali i transparentnosti cjelokupnog poslovanja. Negativna slika u javnosti može stvoriti dojam kod štediša da je banka rizična za čuvanje njihovog depozita, što nikako nije dobro za njezino poslovanje.

„- Rizik eksternalizacije – Banka je implementirala jasna i detaljno dokumentirana pravila i postupke za slučaj pokretanja postupka eksternalizacije određene aktivnosti koja podrazumijevaju sveobuhvatnu identifikaciju i analizu rizika, utvrđivanje značajnosti eksternalizirane aktivnosti i redovnu kontrolu i praćenje kvalitete eksternalizirane usluge. Zbog postojanja materijalno značajnih eksternaliziranih aktivnosti na razini PBZ Grupe, ovaj rizik smatra se srednje značajnim.” (publikacija banke pod nazivom Godišnje izvješće 2018., preuzeto sa službene stranice banke 2019.).

Obzirom da banka posjeduje osjetljive podatke o svojim komitentima, rizik koji nastaje uslijed eksternalizacije nije zanemariv. Stoga banka kod eksternalizacije ili popularno rečeno outsourcinga postupa krajnje oprezno kako bi se njeno poslovanje maksimalno zaštitilo, iz tog razloga postoje mehanizmi kontrole koji će onemogućiti zlouporabu informacija banke od strane vanjskih suradnika.

„- Tržišni rizik - Portfelj trgovanja (knjiga trgovanja) je relativno neznajan. Najznačajnije izloženosti tržišnom riziku su valutni rizici proizašli iz upravljanja otvorenom pozicijom Banke. Unatoč tome, Banka ima dobro definiran okvir za upravljanje tržišnim rizicima koji uključuje definiranje uloga, odgovornosti, metodologija mjerenja, načela praćenja i izvješćivanja te strukturu limita za izloženost tržišnom riziku. Stoga se smatra da tržišni rizik ima nisku značajnost.” (publikacija banke pod nazivom Godišnje izvješće 2018., preuzeto sa službene stranice banke

2019.). Tržišni rizik prema internom mapiranju spada među rizik niske značajnosti. Razlog tome je kontroliranje izloženosti banke otvorenoj poticiji. Za to postoje jasni interni okviri koji tržišni rizik svode na minimum, iako je poznato da je tržišni rizik onaj na koji se najmanje može utjecati.

„- Rizik vlasničkih udjela u knjizi banke – Banka ima neznatan iznos vlasničkih udjela pa je značajnost rizika vlasničkih udjela u knjizi banke niska.” (publikacija banke pod nazivom Godišnje izvješće 2018., preuzeto sa službene stranice banke 2019.). Neki rizici postoje samo teoretski ili su toliko niski da prava opasnost od njih ne postoji. Banka je vlasničke udjele u svojoj knjizi svela na izrazito nisku razinu i na taj način disperzirala ovaj rizik.

„- Rizik nekretnina – Banka ne drži nekretnine u špekulativne svrhe i gotovo se cijela imovina koja je u vlasništvu Banke koristi dugoročno kao poslovni prostor. Zbog toga se smatra da je značajnost ovog rizika niska.” (publikacija banke pod nazivom Godišnje izvješće 2018., preuzeto sa službene stranice banke 2019.). Za razliku od američkih banaka koje su se našle u nezavidnoj situaciji nakon otkazivanja plaćanja zajmova za nekretnine, PBZ nekretnine koje posjeduje koristi isključivo kao svoje poslovnice, čime je nekretninski rizik sveden u kategoriju nisko značajnih rizika.

„ - Rizik prekomjerne financijske poluge – omjer financijske poluge definira se kao jedan od strateških limita za upravljanje rizicima te se mora održavati iznad definiranog minimuma, a usklađenost s limitom prati se na kvartalnoj osnovi. Uzimajući u obzir da je Banka dobro kapitalizirana te da je održavanje adekvatnog omjera kapitala i ukupne aktive od strateške važnosti za Banku, ovaj rizik smatra se nisko značajnim. „(publikacija banke pod nazivom Godišnje izvješće 2018., preuzeto sa službene stranice banke 2019.). O adekvatnosti kapitala je bilo govora u ranijem djelu ovog rada, kao jedan od elemenata koji propisuje regulatorno tijelo, stopa adekvatnosti predstavlja značajan segment poslovanja na koji se mora paziti. Međutim odgovornim i sustavno dosljednim poslovanjem Banka je ovaj rizik minimalizirala i također ga smjestila među rizike niske značajnosti. Kao što je vidljivo banka je svoje rizike raspodijelila u 3 razreda, visoki, srednji i niski. Sukladno svojim politikama djelovanja ali i regulatornim okvirima banka upravlja svojim rizicima kako bi maksimalno zaštitila svoju i imovinu štedišta. Kreditni rizik kao najznačajniji u

svakom smislu je u fokusu djelovanja. Naplata plasiranih kredita je za svaku poslovnu banku najvažnija strana poslovanja. Tako i kod navedene banke, zbog toga se u fokus stavlja praćenje kreditnih rizika ali i usklađivanje portfelja kako se u njemu ne bi našlo previše rizičnih plasmana.

5. Zaključak

Bankarstvo u današnjem svijetu predstavlja kralježnicu gospodarstva. Banke su kreditori poslovnih subjekata i kućanstava, ali prije svega mjesta u kojem ljudi čuvaju svoj novac. Iako trenutačni trendovi niskih prinosa na štednju potiču ljude na drugačije načine ulaganja, štednja i dalje predstavlja glavno ulaganje za većinu kućanstava. Upravo je zato regulacija banaka kao društvenog dobra nužna. Ovaj rad je poslužio kao sinteza primjera bankarskih kriza, koje su pogodile Republiku Hrvatsku te Sjedinjene Američke Države, i načina regulacije banaka koji su uglavnom posljedica bankarskih zaraza i kriza. Hrvatska se kao mlado gospodarstvo koje se još privikava na moderan način financijskog poslovanja u svojoj tranziciji našla u velikim problemima uslijed bankarske krize koja ju je zadesila u dva navrata. Ostavština socijalističkog upravljanja i neodgovorno poslovanje su Hrvatsku koštale u iznosima koji su mogli biti presudni u trenucima kada su se bankarske krize odvijale, jer procijenjena vrijednost od 23 posto BDP-a za trošak prve krize je usporila naš razvoj u velikoj mjeri. Uvjetno rečeno zanimljiviji dio ove analize je pokazao uzroke bankarske krize koja se dogodila u Sjedinjenim Američkim Državama 2008. godine. Nakon razloga snažne deregulacije u 20. stoljeću, ova situacija je bila prijelomni trenutak koji je izazvao temeljite promjene u bankarskom poslovanju kada je u pitanju odgovorno poslovanje. Zaključak ovog rada je da su regulacije u bankarskom poslovanju nužne ali na način koji će bankama omogućiti poslovanje u normalnim okvirima. Poanta regulacije ne bi trebale biti zabrane, nego sustavni okvir koji će menadžment i vlasništvo banke usmjeravati prema poslovanju koje će prije svega štititi imovinu banke i njenih štedišta. Upravo u tom smjeru ide današnja kontrola. Sustavna supervizija centralnih banaka kroz propisane norme kao što su obvezne rezerve ili stopa adekvatnosti kapitala ima učinka te su sve rjeđa „iskakanja” banaka iz kolosijeka. Izuzev zakonski propisanih okvira, centralne banke osluškuju i tržište te signale koje ono daje po pitanju određenih banaka. Tržište kao što je bankarsko je jako osjetljivo, te će nam budućnost pokazati jesu li promjene koje su nastupile uspješne u novim okolnostima koje nam tek dolaze.

6. Literatura

1. Karić M. (2011). Uvod u menadžment rizika. Osijek: Ekonomski fakultet Osijek
2. Gregurek M., Vidaković N., (2011). Bankarsko poslovanje, Zagreb: naklada: RRIF
3. Rose P.S., Hudgins S.C. (2010). Upravljanje bankama i financijske usluge
4. A. AHEC-ŠONJE (2002.): Analiza osjetljivosti bankarskog sustava... EKONOMSKI PREGLED, 53 (9-10) 807-848 dostupno na : <https://hrcak.srce.hr/28379>
5. Miletić I. (2008.) MAKROEKONOMSKI I MIKROEKONOMSKI UZROCI NESTABILNOSTI BANAKA UDK 330.101.541/.542:336.71 Izvorni znanstveni rad dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/38197>
6. Članak o Lehman brothers banci dostupan na web izdanju magazina lider: <https://lider.media/aktualno/biznis-i-politika/svijet/lehman-brothers-deset-godina-od-najveceg-bankrota-u-americkoj-povijesti/>
7. Članak o stopi adekvatnosti kapitala dostupan na web izdanju magazina Poslovni: <http://www.poslovni.hr/trzista/hpb-mora-imati-min-1535-kapitala-320924>
8. Službena web stranica Hrvatske narodne banke (informacije dostupne na stranici odjeljci: O nama/Temeljne funkcije) dostupno na: <https://www.hnb.hr> (pristupljeno: 10.9.2019.)
9. Službena stranica Privredne banke Zagreb (publikacije) – publikacija pod nazivom „Godišnje izvješće 2018.”) dostupno na: <https://www.pbz.hr/gradjani> (pristupljeno 12.9.2019.)

Popis slika

Slika 1. Javni dug u odnosu na BDP nakon propasti Lehman Brothersa	6
Slika 2. Matrica rizika	8
Slika 3. Vrste financijskih kriza	12
Slika 4. prikaz uloge HNB-a u financijskoj stabilnosti	15
Slika 5. Izvješće o izloženosti valutnom riziku po pojedinim valutama	17
Slika 6. Izvješće o ukupnoj izloženosti valutnom riziku	18
Slika 7. PBZ u brojevima	26
Slika 8. Poslovanje GRUPE	28
Slika 9. Poslovanje BANKE	28
Slika 10. Mapa rizika	29